

MÓRA FERENC

RAB EMBER FIAI

TARTALOM

1. A fejedelem rosszat álmodott
2. A basa sólyma
3. A vendégszerető Piszliczár
4. A rab ember
5. A rab ember fiai
6. Az öreg Pipitér
7. Török becsület
8. A bujdosók
9. A lápon
10. Isten szigete
11. A rongyosok
12. Pipitér elvész, de megkerül
13. Buzáth uram jó vásárt csinál
14. Harcsabajusz, gyékénybocskor
15. Sárvár ostroma
16. A Murmuc
17. Minden jó, ha a vége jó

1. A fejedelem rosszat álmódott

Megesik biz az a szegény emberen is, hogy rosszat álmódik, de hát mi veszedelem van abban? Örül neki, hogy csak álom volt, s hálát ad az Istennek, hogy már elmúlt. Ha pedig még azután is nyomja a lelkét az aggodalom, azon is tud segíteni. Akkorát üt az üllőre a kalapáccsal, hogy az aggodalom menten elijed tőle. Vagy keményebben vágja a kapát a földbe, haragosabban rángatja a fűrész, sebesebben döföli a tüvel a posztót, kinek hogy hozza magával a mestersége.

S merthogy így sebesebben halad a munka, a szegény embernek még haszna is van abból, ha álmában borsot tört az orra alá valami gonosz manó.

Hát mikor a fejedelem álmódik rosszat? No, az nehéz sor, mert annak kárát vallja az egész ország. De legalábbis az udvarbeli népek mindig megsiratják a gazdájuk rossz álmát.

Ehol Apafi Mihály uramnak is, az erdélyi fejedelem önagyságának csupa kötözködés az élete, mióta az ágyasházából kilépett. De bizony még a fejét se dugta ki a bíborhálós ágyból, mikor már ráförmedt a szolgálattelvő kis apródjára, aki az ágy lábánál leste a fejedelem ébredését:

- Hát neked, öcsém, talán gyökeret vert a lábad, hogy hajnal óta úgy állod az egy helyet? Miért nem nyitod ki az ablaktáblákat, mikor látván látod, milyen régen nem alszom?

Pedig abban a percben pattant ki a szeme a jó úrnak, még akkor se egészen. Mert éppen úgy pislogott, mint akinek beleesett valami a szemébe.

A gyerek azonban a világért se mert volna ilyent gondolni se, nemhogy mondani. Nefelejcskék szeme teleszaladt könnyel, hosszú aranyfürtös fejét félrehajtotta a vállára, s ijedten motyogta:

- Igenis... nem, nagyságos fejedelem!

Apafi félrehúzta az ágy nehéz selyemfüggönyét, és mérgesen tekintett ki alóla.

- Az ám, ni, ezt ugyan magamtól is tudhattam volna! Csak Szitáry Ádám lehet az a vitéz legény, akinek mindjárt a csizmaszárába szalad a bátorsága, ha az ember szóba ereszkedik vele. Igenis nem, nagyságos fejedelem! Hol tanultál te magyarul, te gyerek, tán a krími tatároknál?

A kis apród fölemelte szégyenletében nekirírt képét, s úgy nézett a fejedelemre, hogy a kő is meglágyult volna bele. Apafinak pedig nem kő volt a szíve, hanem vaj, de most meg nem lágyíthatta az Ádámka tekintete. Úgy sötétlett rajta a rossz álom, mint valami nehéz felhő.

- Eredj innen, öcsém, míg szépen vagy, mert ha én fölkelek a könnyedet letörölgetni, akkor lesz miért itatnod az egereket. A csizmamat a bátyád hozza be, annak a kisujja különb legény, mint te mindenestül.

Az előszobában tizenkét apród állt sorfalat, várva a fejedelem kilépését. Deli szép nemesúrfiak, csupa ifjú jegenyék, ahogy vidáman sűrögtek-forogtak ott a nevető reggeli napfényben. Csak egy nagy, fekete fiú állt köztük komolyan, széles mellén összefont karral, s ezt szólította meg a kis Szitáry gyerek:

- Tamás, vidd be a fejedelem csizmáját!

Szepegve, elcsukló hangon mondta, s az apródok csapatán valami halk kacagás zibongott át, mint méhdongás a kerten. De az is elcsendesedett, mintha csak elvágták volna, ahogy a Szitáry Tamás tekintete átvillant rajtuk.

- Nono - mondta csendesen, s azzal karjára véve a fejedelem piros csizmáit, illedelmesen megkocogtatta az ajtót, s benyitott az ágyasházba. Ügyet se vetett rá, hogy a fejedelem azzal fogadta:

- Úgy rugdosod azt az ajtót, mintha az ország pénze egyébre se kellene, csak ajtócsináltatásra. Mindig olyankor lábatlankodsz, mikor az ember legjobb ízűt alszik. Már ezt a kis álmod is elveszitek tőlem?

- „Majd elhallgat, ha megunja” - gondolta Tamás, s odaállította a csizmákat az ágy elé. A fejedelem végignézett rajtuk, és elkiáltotta magát:

- Hát azt gondoljátok ti, hogy nekem egyéb dolgom sincs, csak bálba járni? Jó is volna, ha piros csizmában el lehetne táncolni az ország gondját!

Tamás kifordult a kacki piros csizmákkal, és visszajött egy pár feketével. De még át se lépte a küszöböt, mikor a fejedelem már eléje kiáltott:

- Hát temetésre készülök én, hogy ilyen gyászcsizmákkal állsz elejbe?! Hát nem megmondtam már tegnap este, hogy ma Daczó uramhoz kocsikázom szüretre? Mit gondol maga, úrfi, hogy ebben az országban éppen csak a fejedelemnek nem szabad egy napot pihennie?

Mit gondolt az úrfi, mit se, az az ő dolga, csak az bizonyos, hogy mikor egy pár perc múlva bement, olyan rakás csizmát vitt a két karján, hogy a feje se látszott ki közülük. Lerakta őket a fejedelem elé.

- Válogasson közülök nagyságod - hajolt meg tisztességtudóan.

Volt miben válogatni, az bizonyos. Karmazsin csizma, sárga csizma, kordován csizma, bársonycsizma, szattyánycsizma annyi volt ott, hogy könnyű volt kitalálni, mért járt a székely hadaknak fele meztláb.

A fejedelem pedig azért is valami selyempapucsba bújtatta a lábát - a lippai basa ajándéka volt, gyönyörű sztambuli munka -, de meg nem állhatta, hogy el ne nevesse magát, s a vállára ne veressen Szitáry Tamásnak.

- Csak nagy kópénak adsz te enni, Tamás fiam! Ne, felezzétek meg ezt az aranyat az öcséddel, megríkattam szegénykét az elébb.

De csakolyan volt ez a jókedv, mint mikor az ólmos őszi felhők közül egy szempillanatra kikukucskál a nap: utána még nagyobb lesz a sötétség.

A fejedelem is éppen csak hogy megmutatta, hogy tudná ő a jókedvét süttetni, ha akarná. De nem akarja. Dúlt-fült, kötekedett, zsörtölődött mindenkivel, aki útjába került. A nádmézes kávé keserű volt neki. A keserű borovicska édes.

A fejedelem megszidta, aki nevetett, lehordta, aki komoly képet vágott; befogatott a csengettyűs hintóba, s kiküldte Daczó uramhoz szüretelni Naláczi uramat, mert tudván tudta, hogy a két úr úgy van egymással, mint kutya a macskával.

- A fejedelem haragszik - ezt már a verebek is csiripelték a hervadozó kertben a levélhulló oleander-bokrokon. Hiszen egyebet se hallottak a palotában egész délelőtt, mert ezt sügtabúgta minden teremtet lélek. Hanem azt senki se tudta, hogy mért haragszik a fejedelem.

Az csak az ebédnél derült ki.

Szomorúan kezdődött pedig az is nagyon. Csupa sóhajtozás, csupa pisszegés. Sójajtozni szegény fejedelem sóhajtozott, mégpedig akkorákat, hogy majd elfújta az asztalról a levelensültet. Pisszegni meg a fejedelemasszony pissegett, Bornemissza Anna, aki kardos asszony vala máskülönben, s kicsibe múlt, hogy egyszer meg nem főzőkanalazta magát a török császárt is: de ilyen borúsnak rég nem látta az ura homlokát, s maga is megszeppent. Akire pedig pissegett, az nem volt más, mint a kis erdélyi fejedelemfi, Apafi Mihályka.

Csintalan kis legény volt a herceg, eleven, mint a kéneső, fürge, mint a gyík. Nagy, szelíd barna szeme volt, mint az özikének, de tele vidámsággal és pajkossággal. Érezte, hogy ő a legnagyobb úr a háznál, s bizony oda se nézett az apja haragos kedvének.

Azzal mulatta magát, hogy a kettévágott gránátalma sikamlós magját hüvelykujja meg a mutatójja közé szorította, s célba vette vele hol az egyik, hol a másik Szitáry fiút, akik főlszolgáltak az asztal körül a fejedelmi családnak. El is találta hol a szemét, hol az orrát az ártatlan golyóval a pajtásainak, akkor aztán olyanokat sikoltott örömeiben, hogy az ajtónálló is csikorgatta bele a fogát.

- Pszt, pszt! - integetett a fejedelemasszony, s meg-megrántotta az asztal alatt Mihályka bársonydolmánykáját.

Nem ért az annak semmit. Hanem mikor a fejedelemasszony egyre összébb-összébb ráncolt szemöldökkel jelentgette, hogy milyen rossz kedve van a fejedelemnek: kapta magát a kis herceg, s egy gránátalmamaggal úgy odatalált a homloka közepére Apafi Mihálynak, hogy csak úgy koppant.

Olyan csend lett, hogy a tornácról behallatszott a légydongás. Még Szitáry Tamás is elfehéredett az ijedtségtől. Bezzeg nem ijedt meg a kis herceg! Mire az apja körülnézett, már akkor ott ült az ölében, s vékony kis kezével végig-végigcirógatta az édesapja deresedő szakállát.

- Ne haragudjál, édes jó apámuram, csak ezt a csúnya nagy ráncot akartam elkergetni a homlokodról.

S abban a percben az a csúnya nagy ránc csakugyan elsimult a fejedelem homlokán. Nem volt már haragos, inkább csak szomorú. Szelíden simogatta meg a kis Apafi gesztenyes bodor fűrtjeit.

- Temiattad volt ott az a ránc, édes kicsi fiam. Rosszat álmodtam rólad az éjszaka.

- Mit álmodtál, lelkem jó apám? Tán nem akart a kis lovam szénát enni álmodban?

A fejedelem már mosolygott is.

- Még annál is rosszabb álmom volt, édes cselédem. Odakint vadászgattam veled az erdőszélben. Sütött a nap kegyetlen, el is fáradtam a szarvashajszolásban, szinte szédelegtem a melegtől. Ejnye, mondom magamban, mi nehezet érzek én magamon? Akkor veszem észre, hogy fönt felejtettem a fejemen a nyusztprémes fejedelmi süveget. Nosza, leveszem a süveget, hogy majd a te fejedre teszem, már kinyújtom a kezem, mikor egyszerre csak lecsap az égből egy sebes szárnyú sólyommadár, kiszakítja a csőrével a kezemből a süveget, s úgy elcsattog vele, hogy még most is borzadok bele. Rosszat jelent ez, fiam, rosszat: valami rossz szerzet leskelődik a fejedelemségünk után.

Világéletében mindig attól rettegett jó Apafi Mihály, hogy ki akarják alóla rántani a fejedelmi trónust. Ő magáért már nem bánta volna, de mi lesz akkor a szegény kis herceggel?

A szegény kis herceg azonban éppen nem találta ezt az álmot valami rettentőnek. Mindössze a kis piros száját biggyesztette el.

- Tebened volt a hiba, apámuram. Ha már vadászni voltunk álmodban, miért nem hívtad ki velünk a Szitáry gyerekeket is? Tamás majd lelőtte volna a sólymot. Ugye, Tamás, lelőtted volna azt a rablómadarat?

Szitáry Tamás fél térdre ereszkedett a fejedelemfi széke előtt, s megcsókolta az egyik kezét, Ádámka a másikat. A kis herceg meg átfogta a két fiú nyakát, s biztatva csacsogta az édesapjának:

- Ne félts te engem, apámuram, míg ilyen jó két pajtásom van, mint a Tamás meg az Ádámka.

Öröm volt látni a három gyereket így összeölelkezve, s a fejedelemnek csakugyan elszállt minden aggodalma. Gyengéd szeretettel összekocantotta a három szép fejet.

- Menjétek játszani, mókuskák, a kertbe. Nézzétek meg, hagyott-e még csengettyűkörtét az öreg fán a sárgarigó.

2. A basa sólyma

Nem is volt egészen bolondság, amit a fejedelem álmodott.

Olyan világ járt akkor szép Erdélyországban, hogy mikor este lefeküdt a fejedelem, sose tudhatta bizonyosan, hogy fejedelem lesz-e még reggel, mire felébred. A német volt annak a megmondhatója, meg a török. Hol az egyik, hol a másik ültetett gazdát az erdélyi fejedelmi székbe, s akit az egyik beleültetett, azt a másik letaszította.

Apafi Mihály uram a török árnyékában nyugodott, de bizony gonosz nyugodalom is volt az. Mint mikor valami szegény kis bokor megbújik a terebély fa tövében, aki nem ereszti ugyan hozzá a szelet, de elfogja tőle a napot is.

Ha híre szaladt, hogy gyülekeznek a német hadak az ország szélén, hol az egyik, hol a másik török basa sietett fölbátorítani Apafit:

- Sose félj te, jámbor fejedelem, majd ellátjuk mi a németnek a baját! Te csak oltogasd szép bátorságosan a rózsafáidat a görbe kertészbicskával, a kardforgatást csak bízd mireánk.

Mikor aztán a németnek a hátát végigcirógatták a karddal a basa urak, akkor az Apafi orra alatt hadonásztak vele.

- No, most már tedd le a kertészbicskát, jámbor fejedelem, s vedd elő az ország pénzesládájának a kulcsát. Mert azt csak nem kívánhatjátok, hogy ingyen hajkurásszuk a németet ebben a nagy melegben?

Az ország ládájának meg olyan rossz természete volt, hogy fenékgig is kotorászhatott benne az ember, mégis üresen húzta ki a kezét. Olyankor aztán azt mondta a török:

- Sebaj, fejedelem, majd találunk mink magunknakvalót ebben a szép országban!

Akkor aztán végigrabolta a török az országot szép barátságosan, Brassótól Kolozsvárig. Nem volt válogató: ha pénzt nem talált, elhajtotta a barmot, s hogy olyan is legyen, aki vigyázzon rá, tízezérel vitte rabszolgának a székelyt meg a szászot. S hogy ne sajnálja otthagyni üres, kifosztott hajlékát az istenadta nép, fölgújtották a falvakat, városokat egymás után, úgyhogy kormos lett bele az ég Erdély fölött.

Hát ilyen gonosz multság volt az a törökbarátság háborús időben.

De nem volt ám különbség a békeséges idő se. Mert volt esze a töröknek, hogy az ilyen nagy garázdálkodások után csendességben maradjon egy kicsit. Addig, míg összeszedi magát a nyomorult ország; míg fölépítik a leégett városokat, míg a kövér gulya nevelkedik a letiport legelőkön, míg betakarítják az új gabonát. Így békeség idején megint más multságot eszeltek ki maguknak a basa urak.

- Szépen tiszteltetem a fejedelmet, holtig való jó barátjává tenne, ha kisegítene egy kis aprópénzzel - üzente a temesvári basa.

A jení basának meg az volt a panasza, hogy az ő környékükön nem tudnak takaros csizmát szabni a vargák a török katonáknak. Nagyon örülne tehát, ha a fejedelem küldene neki vagy száz vargát. De mindjárt vigyék magukkal a csizmának való bőrt is. Legalkalmasabb lészen pedig azt borjú képében elhajtani.

A lippai basa már sokkal emberségesebb férfiú volt. Az világért se fosztotta volna ki ilyen nyilvánosan a fejedelmet.

Hanem küldött neki egy rozsdás, girbegurba kardot s a mellé ilyen üzenetet:

- A kegyelmes basa tudja, hogy a nagyságos fejedelem mennyire él-hal a régiségekért. Azért küldi neki szíves barátsággal ezt az öreg kardot, amivel Attila hadakozott valamikor. Testvérek közt is megérne ezer aranyat, de a fejedelemtől nem kér érte a basa többet, csak ötszázat meg egy hátraslovat.

A fejedelem pedig, noha tudván tudta, hogy az az ócska vas vadonatúj korában se ért öt garast, sietett elküldeni az árát a kegyelmes basának. S még meg is köszönte a nagy jóakarátát, ámbátor - üzente a követtől - egész padlásra való Attila-kardot vétettek már vele a basa urak.

De történt ennél még cifrább dolog is, éppen aznap pedig, mikor olyan rosszat álmodott a fejedelem.

Még föl se kelt az asztal mellől, mikor nagy ijedten esik be az ajtón Buzáth Gáspár, a sárvári kapitány.

- Nagyságos uram, követ érkezett a váradi basától! A váradi basától érkezett követ, nagyságos uram!

Az a szép szokása volt a jó Buzáth Gáspárnak, hogy minden mondatát megkettőztette, mintha nagy öröme telt volna a maga hangjában. Pedig a fejedelem első hallásra is kiérezte a hírből a veszedelmet.

- Úgy, tán már megint elveszejtette Attila a kardját? Vezetesse kegyelmed a követet a tanácsterembe. Magam is mindjárt ott leszek.

Ment is a fejedelem, csak éppen a kardját kötötte fel, de nem az Attila-félét, hanem fényes dömöcki acélpengét, amivel rá lehetne ijeszteni a pogányra, ha úgy kívánná a szükség. Mert nagy elbizakodottságában néha olyan orcátlanul feleselt ám egyik-másik török követ Erdély fejedelmével, hogy kikíváncozott a kardja a hüvelyéből.

No, a váradi basa követe nagyon emberségtudó szerzet volt. Ahogy Apafi belépett a tanácsterembe, a követ mindjárt hasra vágta magát, s úgy csúszott a fejedelem elé, mint valami nagy teknősbéka. S mikor odaért elé, nagy fekete kezével elkezdett a fejedelem lába után kapkodni.

- Mit akarsz, atyámfia? - hüledezett Apafi. - Csak nem akarsz a lábamba harapni?

Esze ágában se volt az a jámbornak, csak azon mesterkedett, hogy hogy dughatná turbános fejét a fejedelem talpa alá. Mikor aztán elérte célját, akkor megszólalt nagy alázatosan:

- Tündöklő ábrázatú fejedelem! Hatalmas császárom szeme fénye! Haragos tekintetű oroslán! Engedd meg, hogy a te alázatos szolgád, Cselebi bég talpad alatt nyugtathassa hitvány fejét.

A tündöklő ábrázatú fejedelem majd sóbálvánnyá változott, szegény. Sose látott még ő ilyen alázatos török követet. Aztán hogy ő haragos tekintetű oroslán volna? Örvendezve emelte föl a törököt a földről.

- Miben lehetünk segítségedre, emberséges Cselebi bég?

- Ó, kegyelmes uram, világnak ékessége - jajgatott a török -, kimondhatatlan kár érte az én uramat, parancsolómat, a páratlan vitézségű Hajdár basát. Tegnapelőtt elszökött a sólyommadara, akivel vadászni szokott járni.

- A sólyommadara? - rezzent össze a fejedelem.

Eszébe jutott az álma arról a másik sólyomról, amelyik a fejedelmi süvegét elrabolta.

- Igen, a legkedvesebb sólyma. S a bölcs Musztafa, a váradi basa udvari tudósa azt olvasta ki a csillagok járásából, hogy az álnok sólyom ideszökött Kolozsvárra.

- Hm, az bizony megtörténhetett - hagyta rá Apafi.

- Jól mondd, kimondhatatlan bölcsességű fejedelem. Éppen ezért arra kéret Hajdár basa, kerestess meg az ő kedves sólyommadarát, és ne terheltesd neki visszaküldeni.

- Hogyne, hogyne - készségeskedett a fejedelem -, mindjárt szétszalajtom a sólyom után az udvari vadászokat. Nyugtasd meg a basát, jó ember: holnap ilyenkor otthon lesz a sólyma.

Egyik sólyom olyan, mint a másik sólyom - gondolta magában Apafi -, s ha egyéb kívánsága nincs a váradi basának, kaphat sólymot egész erdőre valót. S ez a gondolat olyan jókedvre derítette, hogy egész az ajtóig kísért a hajlongó követet, s már azon gondolkozott, hogy tán valamivel meg is kellene ajándékozni a nagy tisztesség tudásért, mikor a követ egyszerre elvigyorogta magát.

- Az ám, majd el is felejttem mondani, hogy a basa sólymának aranyos volt a szárnya. Ezt jól eszedbe vedd, uram!

Azzal kitotyogott az ajtón, a fejedelem pedig haragosan csengette be a főtanácsosát, Teleki Mihály uramat.

- Nézze már kegyelmed, micsoda gonosz tréfát űz velünk megint ez a tarka hitű Hajdár basa! Olyan sólymot kerestet rajtam, aminek aranyos a szárnya. Mit gondol kegyelmed, futja-e a ládafia?

- Benne van az a vadonatúj veretű kétszáz arany, amit tegnap szállítottak be mutatóba Zalatnáról. Elég lesz az éhét elverni annak a telhetetlen pogánynak.

- Elégnek elég lesz - sóhajtott a fejedelem -, de nagyon sajnálom azokat a szép új aranyakat.

- Sose sajnálja, nagyságos uram - vigasztalta Teleki -, ügyis egy kis hiba esett azokon a pénzekén. Nagyságodnak a képe volna rájuk verve, de a pénzverő kifelejtette róla a bajuszt.

Ezen aztán elmosolyogta magát a fejedelem is, s már egész nekividámódva kérdezte:

- Aztán kitől küldenénk el azt az aranyszárnyú madarat?

- Szitáry Kristóf uram lesz arra a legalkalmasabb ember; ügyes is, hűséges is, háládatos is nagyságodhoz, amiért a két fiát idevette maga mellé.

- Nosza, szaladjon hát valaki Szitáry Kristóf uramért a Cseperke utcába!

Mire Szitáry Kristófot előhívták, akkorra már ott tollászkodott a fejedelem karján egy betanított vadász sólyom, Teleki uram meg a szárnya alatt motoszkált a madárnak.

- No, Szitáry uram, látott-e már aranyos szárnyú sólymot - kérdezte a fejedelem -, mert kelmed már csak világlátott ember.

- Olyant azért mégse láttam, nagyságos fejedelem.

- No, most lesz része benne - mondta Teleki, s elővett két kis selyemerszényt. - Ebben az erszényben száz arany van, emebben is annyi, s ezeket idekötöm a madár szárnya alá. Hát ilyen az aranyszárnyú sólyom. S ezt viszi kelmed Hajdár basának Nagyváradra ebben a drótkalitkában.

- Mégpedig ma, uram teremtem, de mindjárt - tette hozzá a fejedelem.

- Boldog vagyok, ha nagyságod szolgálatára állhatok - hajtotta meg magát Szitáry -, csak arra kérnék engedelmet, hogy előbb búcsút vehessek a két fiamtól.

- Sose búcsúzkodjál, barátom - nyújtotta kezét a fejedelem -, mert az is időbe kerül, s attól tartok, meggondolja magát a török, és sólyom helyett majd gólyát keres rajtunk. Annak pedig akkora szárnya van, hogy egy mázsa arannyal se lehet kibélelni.

Szitáry Kristóf a kezébe vette a kalitkát, és szomorodott szívvel indult kifelé. Bántotta, hogy meg sem ölelheti a két fiát. Pedig hiába az ajándék, aki a törökhöz viszi a fejét, sose tudhatja, hogy visszahozza-e.

Valami ilyesfélét gondolhatott a fejedelem is, mert utánakiáltott Szitárynak:

- Tudod mit, Kristóf? Kísérjen el egy darabon a két fiad is, reggelre aztán hazalovagolhatnak.

3. A vendégszerető Piszliczár

Mióta a fejedelem udvarán apródkodott a két kis Szitáry, azóta nemigen beszélgethették ki magukat az édesapjukkal. Olyan világ járt akkor, hogy a tűzhely körül csak a gyerekek meg az öregek melegedtek. Az öregek úgy, hogy elemlegették a diadalmas csatákat, a gyerekek meg úgy, hogy deli leventéknek álmodták magukat, akik hírvirágot szednek a harcok mezején.

Aki épkezláb magyar ember volt akkoriban, az egy esztendőben egyszer ha látta háza táját. Máskor mindig vendégeskedni járt: hol a töröknél, hol a tatárnál, hol a németnél. Persze mind olyan vendégség volt az, ahol ágyúszóval muzsikáltak, és egymás hátán hegedültek kard élivel.

Szitáry Kristóf pedig olyan deli bajnok volt, hogy vagy akadt párja a Székelyföldön, vagy se. Ott is volt ő mindenütt, ahol ember kellett a gátra, s mindig csak a fejét kereste az ellenségnek, hogy meg ne sántuljon. Igaz, hogy neki is összemélték már egynéhányszor az ábrázatát, de boldog ember az, aki hazájáért viselhet sebet a homlokán.

Tamás gyerekeknek úgy égett a szeme, mint a parázs, ahogy Várad felé lovagolva kérdőre foghatta az édesapját: melyik csatában kapta ezt a hosszú vágást? Hát az a kerek forradás mitől van? Buzogánnyal fizetett-e érte vagy karddal? Ádámka össze-összeborzongott a gyönyörűségtől, mikor az apja feleleteit hallotta, s azt szerette volna kérdezni, ha merte volna: fáj-e nagyon?

Úgy elszaladt aztán így beszélgetés közben az idő, hogy észre se vették, mikor Hídalmásra beértek. De keresztül is lovagoltak volna rajta, ha a város közepén nem kiált valaki:

- Aj, haj, nagy urakuk meg se nem látulják szegin embert!

- Hopp, gyerekek, ez Piszliczár uram lesz - nevetett Szitáry Kristóf -, nézzétek, csakugyan ökegyelme kukucskál ki abból a palotából.

Valóságos tündérpalota volt ez. Vertréz födele, márványoszlopai, diófa kapuja, mellette kétfelül két szájatató kőoroszlán. Kis fekete ember izgett-mozgott az egyik ablakában, s úgy motollázott a kezével, hogy attól lehetett félni, kiesik az ablakon.

- Begyunni, begyunni a háládatús Piszliczárhuz huzzá!

- Nem érünk mi rá, Piszliczár uram, sietős az utunk - integetett vissza Szitáry.

De a kis fekete ember már akkor nem volt az ablakban, hanem ott bukdácsolt a lovak lába előtt, s tördelte a kezét, csóválta a hosszú, hegyes fejét.

- Egy tapudtat se eriszthetlek sehuva, míg meg nem látugatjátok a szegin Piszliczárt.

- No, egy órácska nem a világ, addig meglesz sólyma nélkül a basa - mondta Szitáry a két fiának, s betértek a szegin Piszliczárhoz, aki nem tudott hova lenni örömeiben.

- Szaladuk az enyum lányumért, egyetlen kincsumért, nápkeleti gyengyumért - vihogta a kis ember, s úgy elgurult a tarka üveges tornácról, mint egy sündisznó.

Azalatt Szitáry kitanította a fiait: ki légyen voltaképpen Piszliczár uram. Görög marhakereskedő volt biz ökelme annak előtte vagy tizenöt esztendővel s egyszer Brassóban nagyon megszorongatták a torkát a moldvai tatárok. Ki se eresztették volna a markukból, ha Szitáry ott nem terem valahány lófő székellyel, s szét nem üt a kutyafejű tatárok közt. Azóta aztán megszédte magát a kis ember, s olyanfórmán beszéltek felőle, hogy nem is egészen igaz úton.

A kereskedés mellett a kémkedés is kenyere volt. Amit a töröktől tudott, azt besúgta a németnek, amit a némettől hallott, azt eladta a töröknek, s mindenképpen jó vásárt csinált.

Tamás ugyancsak ráncolta is a homlokát, ahogy ezeket hallotta. Legjobban szeretett volna már kint lenni a tündérpalotából. Ádámka azonban nagyon otthon érezte magát, különösen mikor megneszelte, micsoda pompás kertje van a szegény Piszliczárnak.

Kint az erdőben, amiken keresztülmentek, már sárga leveleket sodorgatott le a fákról a hűvös őszi szél. A Piszliczár kertje meg olyan volt, mintha megállt volna fölötte a nyár. Meg is állhatott, mert a mi tájainkon sehol se lát olyan csodálatos bokrokat, sehol se ringat olyan balzsamszagú virágokat. Volt olyan, amelyiknek a kelyhe piros volt, a levele sárga, az ágai kékek. Volt fa, amelyik egyszerre hordozott fehér virágcsillagokat és gömbölyű aranyalmákat. A rózsák akkorára nőttek, mint máshol a napraforgó, s karcsú szárukon akkora turbánliliomok hintázták magukat, hogy akár a török császár a fejére húzhatta volna őket.

Ádámka annyira rajtafeledkezett a kert sok szépségén, hogy csak a Piszliczár rikácsolására riadt föl.

- Hol vágyul, úrficska? Itt is vágyun liliumszálum, enyim lányum: Iluci.

No, az csakugyan liliumszál volt, mégpedig olyan, hogy az ő kedvéért a kertet is elfelejtette Ádámka. Ha a kert tündérkert volt, Iluci volt benne a tündér-királykisasszony. Lebegő aranyhaját, bársonyos kék szemét, pici piros ajkát reggelig elnézte volna Ádámka. De az édesapja a vállára tette a kezét.

- Gyerünk, cselédjeim, mert az ég hunyogatni kezdi a szemét.

A nap csakugyan az ég peremén vöröslött már, s pirosra festette a Királyhágó fölött gomolygó ködöt. Piszliczár uram azonban belekapaszkodott a vendégeibe.

- Iluci megterigette asztaltut. Kell kicsinkát abrakulni. Luvak már kapták uzsonnát.

Azt akarta mondani a jó ember, hogy a lovak már abrakolnak, s a gazdákra is ráfér egy kis ozsonna.

- Csak ulan szegines, ulan piszliczárus - mentegette magát jó előre a görög.

Pedig annyi volt ott a drága jó étel, a fejedelem udvarában sátoros ünnepkor se esznek olyat. Báránypecsenye zsályával, őzcímer mandulatejjel, császármadár almakásával, fácánpástétom, ostyásbéles, koszorúfánk; sose látott gyümölcsök, sose ízelt torták csupa arany-, ezüsttálakban; drága jó borok, sose hallott édes italok csupa metszett kristálybillikomokban.

- Tán kincset talált kelmed, Piszliczár uram, hogy így dúskálkodik a földi jóban? - tudakolta mosolyogva Szitáry Kristóf.

- Hát csak Isten adutta - magyarázgatta a kis görög -, aki keresun, találun.

A gyerekek nem nagyon tudakozódtak, hogy melyik tündér szállította a sok pompás harapni-valót, hanem hozzáláttak emberül. Tamás éppen egy ökölnyi őszibarackot hámozgatott, mikor egyszer ráfordul valaki és a vállára teszi a kezét.

Nagy, csúnya fekete kéz volt, hosszú, sovány ujjak, éles, görbe körmökkel, s Tamás kíváncsian fordult meg: milyen gazdája lehet ennek a kéznek? De abban a percben, ahogy hátranézett, fel is ugrott, s a bátor fiú elszörnyűködve kapott a kardjához. Hanem a kis görög nevetve fogta meg a karját.

- Mit féljesz, úrficska? Ne bántsun, úrficska: a Murmuc kéri tülednek barackmagut. Csak a magut szereti barackbul a Murmuc.

Volt pedig ez a Murmuc egy bolond nagy majom, aki most már a két kezét is összetette, s olyanokat csettentett a nagy piros nyelvével, hogy azt lehetetlen volt megállni nevetés nélkül.

- Hát ezt a fertelmes állatot meg már hol szerezte kelmed? - kérdezte Szitáry Kristóf, a könnyeit törölgetve nevében.

- Ajándikozta tülemnek a budai basa ükegyelmessige. Utálatos teremtis. Legjubbban szeretnik nyakadnak kicsavarulni neki.

- Hát miért haragszik rá olyan nagyon kegyelmed?

- Ha pinzemet eldugugálok, mindjárt elükeresi. Akárhova teszelem, elüveszeli.

A majom, mintha csak érezte volna, hogy róla folyik a szó, rávicsorította a fogát a gazdájára, s haragosan forgatta a szemét, de Iluci meglegyintette az asztalkendővel.

- Murmuc!

A nagy, ormótlan állat erre engedelmesen odakuporodott a gazdasszonya lába elé, s úgy elszégyellte magát, hogy semmi csalogatásra föl nem emelte csúnya, sörtés fejét.

- Iluci nágyun szeretje májmut, azért tartuk házamnál.

- Már akkor mégiscsak érdemesebb ilyen szép madarat tartogatni, mint ez a sólyom - mutatta Szitáry Kristóf az ő madarát, amelyik a majom láttára rémülten verte magát a kalitka drótlájához.

Mikor aztán azt is meghallotta Piszliczár uram, hogy kétszáz aranyat rejteget ez a madár a szárnya alatt, akkorát ugrott, majd a padlásba verte a fejét.

- Kettuszász aran? Aj, jaj, dehugy mészelsz el anni pinzzel éjszakának időjin! Sehuva nem mészelsz. Vagynak erdüben terekek, tatáruk, vad haramiákuk. Maradtuk szegin, becsulátus Piszliczár házában, reggel aztán uszgyé, isten hírvél!

Szitáry Kristófnak is úgy tetszett, igaza van a kis görögnek. Ilyen bátorságtalan világban jobb a biztos, barátságos föld alatt tölteni az éjszakát, mint odakint kóborolni a vadon erdőben. Aztán a gyerekek is nagyon jól találták magukat. Akkorákat kacagtak, hogy rengett bele a ház, mikor a majom elkezdett mártogatást táncolni.

Csinált az száz egyéb bohóságot, ha a gazdasszonykája ráparancsolt. Verte a cimbalmot, lovagolt a széken, megmosdatta a macskákat, s előkeresett mindent, amit eldugdostak előle. A vendégek közt különösen Ádámkát fogadta kegyelmébe. Amit megtalált, azt egyenesen őhozzá vitte, s úgy teletömökdte a dolmánykája zsebét törökszilvával, hogy csak úgy dagadt tőle.

Szitáry Kristóf elnézelődött a gyerekek játékan, de mikor a holdvilág bekukueskált az ablakon, magára kapta a bundáját.

- Gyerünk aludni, fiaim, mert elosztják az éjszakát. Én pitymallattal útra kelek, ti csak nyújtózzatok, ameddig jólesik. Mire a fejedelem fölébred, akkorra dúdolva otthon lehettek Kolozsváron.

A Piszliczár-kastélyban kisvártatva csakugyan minden elcsendesedett. Az édes álom sorra vette a szobákat, s tarka képeket mutogatott a kastélybelieknek. Ilucinak aranyhajú, szelíd képű legénykét, Ádámnak virágoskertet, ahol minden virágnak a kelyhében az Iluci szeme ragyogott, Tamásnak harci paripát, hadigúnyát, harci dicsőséget.

A majom bizonyosan ezüsttálérokka és aranyforintokka álmodott, amiket a gazdája elrejtegetett, ő meg előszedegetett. Hát Piszliczár uram álmodott-e valamit? Nemigen álmodhatott, mert nem is aludt. Még kakaskukorékoláskor is le s fel járkált az ebédlőszobában. Bizonyosan a sólyomra vigyázott a jó ember, hogy el ne vigye a macska.

Annál mélyebben aludt Szitáry Kristóf. Fel se ébredt addig, míg fel nem vijjogta az ebédlőben hagyott sólyom.

„Hajnallik már, bizonyosan a világosság bántja az én madaramat” - gondolta magában. Gyorsan fölkészülődött, benyitott a fiaihoz. Medvebőr kereveten feküdt a két gyerek egymást átölelve, s Szitáry Kristófnak elszorult a szíve, ahogy följük hajolt. Háromszor is visszafordult az ajtóból, s alig-alig bírt megválni tőlük.

„Bolondság - mormogta kedvetlenül, - hiszen holnap ilyenkorra már hozom nekik a váradi török bazárból a vásárfiát. Kardot Tamáskának, húros muzsikát az Ádámkának.”

Azzal erőt vett magán, lóra pattant, s a borongós szürkületben kiporoszka a kastélyból. A nagy kőoroszlánok úgy néztek utána kimeredt szemükkel, mintha tudnák, hogy sose látják többet. De a szegin becsulátus Pizliczár uram szúrós szeme is úgy villogott utána a kertkerítésen keresztül. A kis görög elégedetten dörzsölgette a két kezét:

- Kettusáz aran elig ára megvágun a szállumásnak.

4. A rab ember

Ha olyan sebesen jöhetett volna Szitáry Kristóf visszafelé, mint amilyen gyorsan elkocogott Várad felé, Tamás másnap kipróbálhatta volna már a kardot, Ádámka is a citerát.

Mire a váradi mecset tornyán deket rikoltozott a török barát, akkorra Szitáry Kristóf már a váradi basa előtt állt az aranyszárnyú sólyommal.

Nagy, kerek fejű, bibircsókos ábrázatú úriember volt Hajdár basa, s csak úgy fűjtatott a selyemdíványon a nagy melegtől, pedig két szerencsen szolga kétfelől is legyezte kerek pávatoll legyezővel.

- Mi járatban vagy, szerelmes fiam? - kérdezte az erdélyi követtől.

- Hazahoztam az elszőkött sólymodat, kegyelmes uram.

- Add ide, fiam, hadd nézzem meg, ez volt-e az - nyújtotta a basa a kezét a madár után. - Erre már magam is kíváncsi vagyok.

Hogyne lett volna kíváncsi, mikor tudván tudta, hogy sohase szökött őneki meg a sólyommadara. Nem is tartott vadászsólymot, hiszen nem volt már lóra való.

- Ejnye, de nehéz a szárnya ennek a madárnak - csóválta meg nagy ravaszul a fejét. - Az enyimé könnyű volt, mint a szél, és sebes, mint a nyíl.

- Nyúlj a szárnya alá, kegyelmes basa, hátha ez is könnyebben repül azután - mosolygott Szitáry.

A kegyelmes basa bedugta nagy, puffadt kezét a haragosan vijjogó madár szárnya alá, s egyik felől is, másik felől is kihúzott - egy-egy nagy, rozsdás lópatkót.

Bezzeg úgy ugrott fel a díványról a nagy testű ember, mint a labda, s úgy toporzékolt, mint a szilaj ló. Földhöz vágta a patkókat, beordította az ajtónálló katonáit:

- Láncoljátok meg ezt a kutyahitűt, s vessétek a legmélyebb tömlöcbe!

Szegény Szitáry Kristóf szólni sem tudott nagy meglepetésében. Még csak a kardját se bírta kirántani, úgy megbénult a karja, s mire magához tért, már akkor kezén-lábán bilincsek csörögtek. Azokkal meg nem tehetett egyebet, csak a börtön falát verte tehetetlen dühében.

Hajdár basát majd szétvetette a méreg. Még akkor is táncolt, mikor a két patkót a markába nyomta Cselebi bégnek.

- Ebben a nyomban visszaviszed az ajándékát Apafi Mihálynak! Megmondod neki, hogy magam is sietek fölkészülni, mert saját két kezemmel akarom a lábára verni a patkókat. Majd megmutatom én neki, kicsoda az a Hajdár basa, akiből ő csúfot mert üzni!

5. A rab ember fiai

A két Szitáry gyerek valami megkésett rókapillét hajszott a palota kertjében a kis herceggel, mikor Cselebi bég napáldozat táján megérkezett egy szürke számaron. A csacsi, úgy látszik, nagyon tudta már a járást az erdélyi fejedelem udvarán, mert minden igazgatás nélkül befordult a kapun, mikor egy hosszú dárda orron ütötte.

A dárda végében pedig valami sárga dolmányos hajdú ágaskodott, aki viszont a szürke számarról tudhatta jól, hogy mi járatban van, mert kegyetlenül ráförmedt a gazdájára.

- Hé, atyafi, nem csárda ám ez a ház, hogy minden csavargó töröknek szállást adjon éjszakára!
- Nono - mondta csendesen Cselebi -, nem is vagyok ám én afféle csavargó török! A fejedelemmel volna egy kis beszédem.
- Beszélj vele holnap.
- De nagyon sürgős ám a dolgom!
- Az a te bajod, a fejedelemnek nem sürgős.
- De éppen annak sürgős, te sárgarígó! - pattant föl a török. - S bizony mondom neked, hogy olyan hírt hoztam, ami elrontja a gazdád éjszakai álmát.
- De akkor meg már végképp be nem eresztelek, te tar varjú! - csúfolta a hajdú a kopasz törököt, s aligha meg nem kocogtatja a fejét a dárdanyéllel, ha a kis herceg oda nem ugrik.
- Ereszd be a törököt, a fejedelem kapuját nem szabad bezárni senki előtt!

A hajdú engedelmesen bocsátotta le a keresztbe tett dárdát, s a szürke csacsi vidáman baktatott be a kapun. Odaugrott a két Szitáry gyerek is: hátha hírt hall az édesapjáról. Jön-e már, hozza-e már a rubintos kardot, az aranyos citerát?

De nem maradt idejük a kérdezősködésre, mert Tamás észrevette, miben töri a fejét a kis herceg. Kemény bőrlabdájával kontyon akarta találni a törököt, s ha Tamás el nem kapja a kezét, bizony búbon köszönti az Apafi fia a Hajdár basa követét.

- Ne bántsod azt az öregembert, hercegem, ő se bánt minket.

Cselebi bég ezenközben lecihelődött a számarról, s már a tornác küszöbén törülgette le a port a papucsairól a kaftánja sarkával. A Tamás szavára visszafordult, és áldást hányt felé a két kezével.

- Növesszen nagyra az ég, ifjú pálmafa! Erősítse meg a szárnyaidat, szilaj sasmadár! S ha valamikor téged akarna a balsors fejbe puffantani az ő kőlabdájával, jusson eszedbe a te legkisebb szolgád, az öreg Cselebi.

A gyerekek olyan jóízűt kacagtak, hogy belefájdult az oldaluk.

- Bolond török, mért szorulnánk mint a te segítségedre? Attól mentsen meg az Isten minden jóra való magyart!

Többet aztán nem törődtek az öreggel, aki nagy nyögve cammogott föl a széles márványlépcsőkön. A kis fejedelemfit estéli imádkozásra hívta meg Magyarai László uram, a fejedelem udvari papja, a két Szitáry gyerek meg kiballagott a város szélére, a váradi útra, s a sárguló fűbe heveredve lesték a barnuló alkonyatban: veri-e már a port hazafelé az édesapjuk fakója?

Hiába lesték biz azt, nem jött.

Ádámka félénken emelte szemét a bátyjára.

- Nem érte valami baj édesapánkat?

- A mi apánkat? - kérdezte vissza Tamás kevélyen. - Tanuld meg, öcsém, hogy az olyan embert nem érheti veszedelem, mint Szitáry Kristóf.

Az estéli csendben fölharsogott a városi hajdúk kúrtszava. Azt jelenti ez, hogy nyolc az óra.

- Siessünk haza, mert bezárják a város kapuját, és idekint rekedünk - kapta karon Tamás az öccsét.

Az utcákon nagy volt a nyüzsgés, a fejedelem palotája előtt is sok volt a szájtató, bent a palotában is ijedt lőtás-futás.

- Mért szalad kend, András bácsi - szólítottak meg a fiúk egy öreg székely hadnagyot -, tán a török van a sarkunkban?

- Az ám - mordult vissza az öreg -, a nyakunkra hozta az a jó apátok!

A két fiú értetlenül meredt egymásra.

- A mi apánk? - rebegték elkékült ajakkal, aztán rohantak az apródok szobájába.

No, oda egészen jó helyre mentek! Olyan zszibongás volt ott, mint mikor az odvas fából kifüstölik a vadméheket, s a sok nekibőszült méhecske mind a két Szitáry szívébe eresztette a fullánkját.

- Nini, megjött a szép két madár!

- Az ám, a két csóka!

- Akik megették aranyszárnyáért a sólymot!

- Nem a sólymot, csak az aranyszárnyát!

- Mennyit juttatott nektek apátok a kétszáz aranyból?

- Vigyázzatok, fiúk, éjszakára jól bezárjátok a fiókjaitokat, mert a csókák szeretik, ami fényes!

- De ne féljeteK, majd elszedik a csókáknak a körmét mentül előbb!

Ádámkával forgott a világ, lefogta a szemét, és szédelegve kapaszkodott a bátyja karjába. Ennek is olyan volt az arca, mint a sárga viasz, de a szeme úgy égett, mint a parázs. Egyik karjával magához szorította az öccsét, másikkal megforgatta feje fölött a kardját.

- Hadd nézzek a szemébe annak, aki hitványul meri a szájára venni a Szitáryak becsületes nevét!

Erre a mennydörgő hangra mind elhallgatott a sok mérges méhecske. Örült, aki úgy behúzódhatott az ablakmélyedésbe, mintha ott se volna. Szitáry Tamásnak pedig egyre jobban szikrázott a szeme, ahogy egyenként végigmérte őket tetőtől talpig. Óróla már csakugyan elmondhatta volna az öreg Cselebi, aminek a jó Apafi olyan nagyon nekiörült, hogy: haragos oroszlán.

Hanem ahogy a folyosóra kiléptek, elszállt haragos fölindultsága, s repülni készült a lelkiereje is. Támolyogva dőlt neki a falnak, odaszorította égő homlokát a hús márványhoz, s megint összeszedte magát.

- Gyerünk a fejedelemhez!

A tanácsterem ajtajában azonban ötösevel álltak az örök. Olyankor volt ez szokásban, ha valami nagy veszedelem ijesztgette az országot, s együtt ült az egész országtanács.

- Nem lehet a fejedelemhez bemenni - tették keresztbe dárdájukat a darabontok.

- Jó, majd megvárjuk idekint! - sóhajtott Tamás, lekuporodott egy szögletbe. Az ölébe húzta Ádámka fejét, s végig-végigcirógatta puha fürtjét. - Ne félj, testvérkém, jó az Isten!

A tanácsteremben nagy civődással lehettek az ország urai. Néha kihallott egy hang, s végigbömbölte az egész folyosót:

- Gyalázat!

- Halál a fejére!

Ilyenkor a két testvér, maga se tudta, miért, egyre szorosabban ölelte egymást. Most egyszerre kipattant az ajtó, s lehajtott fejjel, kuszált hajjal kilépett a fejedelem. A két gyerek térdre esett előtte.

- Igazságot keresünk, nagyságos fejedelem!

- Igazságot, lelkeim? - sóhajtott Apafi. - Azt magam is szeretném tudni, hol lakik. Kik vagytok különben?

- Rab ember fiai - zokogta Ádámka.

- Szitáry Tamás és Szitáry Ádám - tette hozzá méltósággal a nagyobbik.

- Úgy - csattant fel haragosan a fejedelem, - s még ti kerestek igazságot?! No, a ti számotokra talán lesz még igazság Erdélyország tanácsházában!

Azzal visszafordult, s mérgesen becsapta maga után az ajtót. Ki se jött többet, de azért a két gyerek el nem mozdult onnan. Ádámkát, szegényt elnyomta az álom, de álmában is egyre pisszegett, Tamás csak a szája szélét harapdálta dacosan.

A hajnal piros fénye hidegen világította be a folyosót, mire a tanácsurak elvégezték a dolgukat. A fejedelem fázósan húzta össze magán a köntöst, mikor kilépett az urak kíséretében. Odaintette magához a két Szitáryt.

- Ide hallgassatok, rab ember fiai! Apátok eltékozolta az ország pénzét, csúfot üzött a mi fejedelmi személyünkben, s megcsúfolta a váradi basa ökegyelmét. Ő majd elveszi méltó büntetését ott, ahol van; tinektek mi szolgáltunk igazságot, amiképpen kértétek vala. Adjátok ide a kardotokat!

A két fiú lecsatolta kardját, és átnyújtotta a fejedelemnek.

- Nem illik a kard amaz ember fiainak a kezébe, akinek gyalázatos vétke veszedelembe sodorta az országot. Vessétek le az én címeremmel ékes apródköntöst! Nem lehet bizodalمام annak ivadékaiban, aki rútul visszaélt fejedelme bizalmával.

Ádámka reszketve kapcsolta, Tamás dacosan rázta le válláról a fekete bársonyköpönyeget, amelyen ezüsttel volt kihímezve az Apafiak ősi címere: a karddal átfürt sisak.

S a nagyobb fiú most már kipirult orcával, fölemelt homlokkal állt oda a fejedelem elé, kézen fogva az öccsét, megszólalt, s hangja bátran és tisztán csengett, mint az ezüst.

- Fejedelem! Míg címeredet viseltem, hallgattam, mint szolgálóhoz illik. Most már szabad székelny nemes vagyok én, Szitáry Tamás. S én mondom neked, fejedelem, s nektek, főméltóságú urak, hogy egy sincs köztetek, aki olyan becsületes szívvel és tiszta lélekkel szeretné szegény Erdélyországot, mint Szitáry Kristóf. Adja Isten, hogy a mai végezéstek meg ne

bánjátok. Mi pedig, ha élünk, ha halunk, többet addig elétek nem kerülünk, míg szerencsétlen apánkurunkat meg nem szabadítjuk. Isten minket úgy segítse!

A tanácsurak egyike-másika nem tudta mosolygás nélkül megállni a gyerek fogadkozását, de a fejedelem kedvetlenül legyintett a kezével, szobájába távozván.

- Az már a ti dolgotok, rab ember gyerekei...

6. Az öreg Pipitér

Ahogy a két gyerek leért az utcára, Ádámka kétségbeesetten fordult az idősebb testvérhez.

- Hová legyünk most, édes bátyám? Van-e még miránk gondja a jó Istennek?

S nefelejcs szemét búsan emelte fel az égre, mintha a jó Istent keresné vele. Vastag, lomha októberi felhők ereszkedtek ott, biztató kékség nem nevetett le a deres földre egy tenyérnyi se.

Tamás oda se figyelt, bizonyára nem is hallotta a kérdést. Némán meredt maga elé, s néha megrándult az ajka, mintha valami láthatatlan útitársával beszélgetne. Pedig csak magával viaskodott, s mikor megindult a szava, látszott rajta, milyen nehezére esik neki a beszéd:

- Édes vérem, nekünk el kell válnunk egymástól.

Ádámka sírva fakadt, Tamás gyöngéden átölelte.

- Nézd, öcsém, nekem meg kell szabadítanom az apánkat. Ki kell hoznom a rabságból, hogy maga tisztázhassa ki a nevét abból a mocsokból, amibe belekeverték. Nehéz munka lesz az, erős kar kell hozzá és erős szív. Nem neked való az.

Ádámka nem tudott szólni, csak a karját nyújtogatta előre merevül: van bizony abban erő.

- Tudom, öcsém, tudom, hogy nem vagy te utolsó legény. Vesszük is hasznodat neked is, ne félj. Te itthon maradsz a Cseperke utcában, rendben tartod a házat, gondot viselsz a gazdaságra, igazgatsz a cselédek: egész kis gazda leszel. Nem örülsz-e neki, Ádámka?

Nem lehet mondani, hogy Ádámka örült volna. Úgy zokogott szegény, hogy keserves volt hallani.

- Sohase látsz többet sírni, édes jó Tamásom - azt akarta mondani szegényke, de nem bírta. Legalább utoljára kisírja magát istenigazában - gondolta magában.

De a Tamás kemény szívét meg nem lágyították a könnyek. Már ő csak egyedül megy neki a világnak - bizonygatta váltig. Márpedig ő úgyis utána szökik - erősítgette Ádámka. S ahogy a nagy osztozás közben befordulnak a Cseperke utcába, egyszerre csak eléjük gurul egy cifra suba, amiből csak egy nagy, lobogó bajusz látszik ki, s a fölött egy nagy báránybőr sapka.

- Hova, hova, úrfiak? - kérdezte őket a cifra suba.

A két gyerek csodálkozva vette szemügyre a guruló subát, s Ádámka szólalt meg előbb:

- Ejnye, te vagy az, öreg Pipitér? Éppen hazaigyekszünk.

Az öreg Pipitér volt a Cseperke utcai ház gondviselője, régi hűséges cselédje a Szitáryaknak, udvarhelyi székelő különben származása szerint.

- Haza-e? - dörögte kelletlenül. - Hol van az a haza?

- Ne bomolj, Pipitér! - szólott oda neki Tamás. - Nincs most tréfára való idő. Csak tudod tán, hogy melyik a Szitáry-ház!

- Bizony nem tudom én, szolgám, hacsak nem az Apafi Mihály uramét akarád mondani.

- Mit beszélsz, te ember? Tán megzavart az a nagy szerencsétlenség, szegény öreg Pipitér?

- No, azt sokért nem adnám, ha valami olyat érhetnék, ami engem megzavarna - mondta nyugodtan az öreg. - Olyan friss az én elmém, úrfi, mint a forrás vize. Csak azé az udvari tányérnyalóé volna olyan, akit az elébb nyakon legyintettem: tudom, hálát adna az Istennek.

- Micsoda udvari tányérnyalóé, te?

- Hát azé, aki ezt a pecsétes levelet hozá az elébb. De jól tevé, hogy hozá, legalább takarék bele egy kis füstölt szalonnát.

Azzal előhúzott a suba alól egy hosszú papirost, amiről a fejedelem pecsétje lógott.

- Ezt hozá az az udvari ember. „Mi van abban, atyámfia - kérdezém tőle -, tán légyvesztő papiros? Nem kell már az ilyenkor, elhullott már a légy a maga jószántából.” „Nagy legyek vesznek ettől el - mondá ő. - Arról szól az az írás, hogy a hazaáruló Szitáry Kristófnak minden javait lefoglalta a fejedelem önagysága.” „Hm - mondom én -, egyéb baja nincs a fejedelem önagyságának? Tisztelem ökegyelmét a neve napján, nekem ugyan nem kell gazdának.” „Csitt - azt mondja a tányérnyaló -, jobb lesz, ha átadod a kulcsokat.” „Kútba hányám” - mondom én. „Ne bolondozz, öreg - azt mondja a tányérnyaló -, mert utána szalad a fejed.” „Hohó - mondom én -, mikor őrzöttél énelem birkát, te tintásujjú?” Erre ő kirántja vala a kardját, én pedig kapék vala a kezembe egy cséphadarót. Hogy üres gabonát csépelek vele, arról én nem teheték.

Tamás megértette ebből, hogy nincs se országuk, se hazájuk. A födelet is elvette a fejük fölül a fejedelem. Most már mehetnek oda, ahol a part szakad.

Ádámka is megértette, hogy most már öbelőle se lesz házpásztor a Cseperke utcában. Nem kell elmaradnia kis bátyjától, mehet vele a rab apát kiszabadítani. A nyakába is ugrott örömeiben.

- Ládd, bátyám, a jó Isten se akarja, hogy elmaradjunk egymástól!

- Jó, jó öcsém - mosolygott szomorúan Tamás -, de ki mondja azt meg most már nekünk, hogy merre menjünk?

- Ej, ej, úrfi - rázta meg a vállán a subát az öreg Pipitér -, jó lesz, ha beabroncsoltatod a fejed, hogy szét ne vesse a nagy bölcsesség. Hát azt gondolod te, hogy most már nincs gondja ránk a jó Istennek, mert másfelé néz egy kicsinyég? Ne félj, szemmel tart az Isten azért minket is. Én is mindig előrenézek birkanyíraskor, de azért meglátom, ha a hátam megett megdézsmálja a gyapjút a juhász.

Ez az okoskodás nem nyugtatta ugyan meg egészen Tamást, de legalább földerítette egy kicsit.

- Lehet, hogy igazad van, öreg Pipitér. De most már mondd meg azt is, hogy mit tegyünk.

- Hát mit tennénk, szolgám? Tenyerünkbe vesszük a lábunkat, s meg se állunk Nagyváradig.

A két gyerek mindjárt neki is iramodott, de az öreg cseléd vállon ragadta őket.

- Hát aztán hogy mennétek így neki a világnak? Hiszen mire Váradra érünk, megvesz bennünket az Isten hidege.

Azzal rázott egyet magán az öreg, s ráborította a cifra subát Tamásra. Mert a cifra suba alatt még egy kis festett suba volt az öregben. Abba meg Ádámkát csavargatta bele. Ő maga egy szál ködmönben maradt, de az olyan volt, hogy tán a puszkagolyó is visszapattant volna róla, mint a Kinizsi Pál sírkövérol.

- No, most már mehetünk mind a vízíg szárazon. Olyan takaros juhászlegények vagytok, hogy akár meg se álljatok a túri vásárig.

Mikor kiértek a városból, Ádámka odasúgott Tamásnak:

- Valakitől el kellene búcsúznunk...

Tamás elborult tekintettel nézett rá az öccsére, s azzal lefordultak az országútról arra a kis gyalogösvényre, amely az istenkertjébe vezet: a temetőbe. Ott megkeresték az édesanyjuk sírját, s átölelték a diófa keresztet. Sokáig-sokáig térdeltek ott, hallgatva az őszibogár szomorú pirregését a száraz nyárfalevelek alatt, meg az őszirózsák zizegését, ahogy a szél játszadozott velük.

Ádámka kigyomláta a virág közül a hosszú muhart, Tamás pedig, mikor senki se nézett oda, a zsebébe csúsztatott egy marék földet az édesanyjuk sírjáról. Ki tudja, nem jó lesz-e arra feküdni valamikor, ha a jó Isten keze valahol idegenben veti meg síri ágyukat?

Tamás azt gondolta, senki se látta meg, mikor a hantot markolászta. De az öreg Pipitér alighanem észrevette, mert szürke kis szeme telefutott könnyel.

- Nézd, nézd - törülgette a ködmőne ujjával -, majd kiveri a szememet ez a sok szúnyog. Hogy mennének inkább udvari muzsikásnak Apafi uramhoz!

Eszébe se jutott az öregnek, hogy tél elején aranyért se lehet már szúnyogot találni.

7. Török becsület

Nem telt bele egy jó hét, már a váradi határban jártak a mi rabszabadítóink.

A vándorlás egy kicsit elcsigázta őket, máskülönben egész úton nem történt velük semmi nevezetes. Mindenki láthatta rajtuk, hogy bujdosó szegény emberek, s éppen ezért senki se vette őket szemügyre. Olyan mindennapos dolog volt akkoriban hazátlan bujdosó csapatokat látni, mint varjúsereget a búzavetésben vagy verebeket a sövényen. Az volt akkor az egész magyar föld: bujdosók országa.

Egész Váradig senki meg nem kérdezte tőlük, hogy: kik vagytok, mi járatban vagytok? Ők se mondták senkinek. Egyszer akarták, akkor is pórul jártak vele.

Hídalmáson Ádámka nagyon szeretett volna beköszönni a Piszliczár-kastélyba.

Elpanaszolni nagy keservüket a becsületes Piszliczárnak, vigasztalást kérni rája a tündéerkert legszebb liliumától, a fehér orcájú Ilucitól.

De a kastély olyan csendes volt, mintha el volna hagyatva. Ajtó, kapu zárva, az ablaktáblák becsukdosva, még csak a környéken sincs senki. A kerítésen kilátszottak a ciprusok fekete csúcsai: még csak azok se bólingattak istenhozottat.

Ádámka mégis elszánta magát, s jól belekapaszkodott az ezüsttel futtatott ajtókopogtatóba, de hiába várta: senki se mutatkozott.

- Itt bizonyosan nincsenek itthon, de tán még a kulcsot is elvitték - vélekedett az öreg Pipitér.

- Hátha én tennék próbát - ajánlkozott Tamás, s akkorát rántott az ajtókopogtatón, hogy beleroppant a feje az ércalapácsnak.

Ennek aztán lett is foganatja. Az emeleten kinyílt egy ablak, s megjelent benne Piszliczár uram füstös képe. De még a kezét is kinyújtotta, csakhogy nem a kapukulcsot forgatta benne, hanem egy hajlós mogyorófavesszőt. S hogy kétség ne férjen a szándékához, azt is megmondta, hogy mire való az a mogyorófavessző:

- Eleblábulj innentul, te hárum csavárgu, mert ha in kilépek, leszun második futamulása tatáruknak!

- Csend abban a rossz gúnyában, nagy jó uram - vette föl a szót Pipitér -, mert ha én kirántom kelmedet abbul a cserzett bürübül, nem tudom, hogy búvik bele vissza!

Ádámka nagyon elszégyellte magát, Tamás azonban mindjárt kitalálta, mi a hiba. Hát az, hogy Piszliczár uram nem ismert rájuk ebben az ágrólszakadt gúnyában, amit még csak rossz néven se lehet neki venni. Fölkiáltott hát neki magyarázatképpen:

- Nem vagyunk mi csavargók, Piszliczár bátyám! Hanem igenis vagyunk a Szitáry Kristóf gyerekei, akik múltkoriban itt virradtunk föl a kelmed barátságos födele alatt.

No, egyéb se kellett a görögnek! Akkorát kurjantott, mintha azt akarta volna, hogy Kolozsváron is meghallják.

- Micsuda? A Szitáry orfiuk? A Kristóf ór fiai? Azi az urszágháburítóé? Azi a sólyomkoppasztué? Mit? Az enyim fedil alatt vernyaduztatuk? Suha nem látultalak titeket, nevetek se nem halluttam. Aj-jaj, Adamku, aj-jaj Tamásku, eltsiztulkodjatok innen, mert ha kieriszelem Murrucot, fületek leharapolja, hajatuk megrángatulja, szemetek kikaparulja!

Ebben a percben a másik ablakon csakugyan kidugta fejét a Murmuc. Valami pirosat szorongatott a markában, azzal integetett kifelé, s rettentő jókedvvel vigyorgott mellé.

- Teremtő isten, de förtelmes úriember! - szörnyűködött el Pipitér. - Bátyja vagy öccse annak a cserzett képű úrnak?

Azzal ugyancsak elhordta a ködmönt, alig érték utol a fiúk.

- Ejnye, öreg, de rád ijesztett az a jámbor majom! - pirongatta Tamás.

- Micsoda, hát majom volt az az úr? Nem hiszem én azt, szolgám. Ember az, csak tetteti magát, mintha majom volna, hogy ne kelljen neki dolgozni.

Pipitér ezen töpregett egész úton. Tamás meg azon törte a fejét, hogy tudta meg Piszliczár olyan hamar, mivel vádolják Szitáry Kristófot.

Ádámka bizonyozott, hogy akármilyen haszontalan ember Piszliczár uram, Iluci nem oka semminek se. Látta ő, mikor visszatekintett, hogy valami fehérség lobog ki a kastélypadlás szelelőjén. Nem lehetett az egyéb, csak selyemkeszkenő. Nem lengethette azt egyéb, csak az Iluci kis keze. Nem akart az egyebet jelenteni, mint azt, hogy: segítsen meg az Isten benneteket, rab ember fiai!

- No, most rátok férne Isten őfelsége segedelme - mondta nekik Pipitér, ahogy a váradi vár tövébe értek -, mert én ugyan nem segíthetek most benneteket. Én be nem mehetek a várba, mert ha engem meglát a basa, úgy belém szeret, hogy sose ereszt többet vissza. A fenesi csatában három fogát kiütém őkegyelmének, s attól tartok, hogy ha rám ösmer, a lábam elé téteti a fejemet.

Ádámka ijedten tekintett körül: hátha jön is már az a rettenetes basa a Pipitér fejéért. De az öreg elnevette magát.

- Ne félts engem, fiam: száz lelke legyen annak, aki idekint el akar énvelem bánni, s azon is keresztülgázolok mind a százon. Csak éppen az oroszán torkába nem akarom szántsándékkal beledugni a fejemet. Majd elhúzódok itt a nyíresbe valahová, ti csak menjetek bátran, és járjatok szerencsével. Kinek volna lelke bántani két ilyen ártatlan madárfiókát?

Hanem azért akárhogy bátorította őket, öreg szíve majd megszakadt értük, mikor látta, hogy a nagy szál szerecsen katona beeresztette őket a várkapun. Süveglevéve sóhajtott föl az égre:

- Én uram, én Istenem: hármukat hozd vissza, ha lehet; de kettejüket minden okvetetlen.

A két Szitáry pedig azalatt a várudvaron mindenfelé azt leste, nem látná-e meg valahol a harmadikat. Hátha abban a toronyban epeszi magát? Hátha itt a lábuk alatt csörgeti a láncát valami sötét veremben? Hátha az ő lehelete csapja meg az arcukat annál a fordulónál?

Mindegy az, akárhol van, de itt van valahol az ő közelükben. S ez a gondolat meg-megdobogtatta a rab ember fiainak szívét. A két gyöngye gyerekét, akik rongyosan, sanyarogva, fegyver nélkül, pusztá kézzel akartak egy nehéz rabot elvinni a hatalmas váradi basától.

Az ám, de hogy fogjanak hozzá?

- Be kell mennünk a basához; gondoltam valamit - mondta Tamás. Ádámka helybenhagyta:

- Keressük meg. Én is gondoltam valamit.

Keresnék ám, ha tudnák hol keresni. De akármerre kóvályogtak a nagy, üres várudvaron, senki sem akart szóba állni a két kis koldussal. A török nem valami beszédes nép. Egy órában egyet ha szól, azt is magának mondja. Az is csak annyi, hogy:

- Jujuj!

Mert szitálni kezdett a hó, s azt nem állhatja a török katona, aki a maga napsugaras hazájában hírből se ismeri a telet. A csukott ajtók előtt le s fel járkáltak a hosszú lándzsás örök, a bő köpenyegükkel még az orrukat is eltakarták a fehér és hideg égi pihék elől.

Szomorú kép volt ez nagyon, s mentül tovább nézelődött rajta a két gyerek, annál elhagyatottabbnak érezte magát. Egyszerre azonban Ádámka vígan mutatott oda egy kerek ablakra, amelyiknek kristályüvegén egy nagy piros virág integetett ki:

- Nini, basarózsa!

Tamás haragosan vállat vont. Bánja is ő, hogy basarózsának hívják azt a nagy piros virágot, amelyikből egy szál is egész bokréta, s amit úgy szeretnek a török urak, hogy még télre is nyilatják melegházban. Hiszen szép virág, de mit segít őrajtuk a nagy szépségivel?

- Ugyan, Ádámka, hogy járhat ilyenkor is ilyen hiábavalóságokon az eszed?

- Várj csak, bátya! Ugyan ne haragudj meg mindjárt a te gyámoltalan öcsédre. Azt gondoltam, hogy ahol virág van, ott emberek is vannak. Zörgessünk rájuk, Tamás bátyám!

Azzal se szó, se beszéd, odaugrott az ablak alá, s elkezdett dalolni halkán, bánatosan:

*Hollómadár, mért jársz
talpig feketében? -
azt kérdezem tőled.
Mi bánatod neked,
sötét hollómadár? -
azt kérdezem tőled.*

*Hollómadár, vesd le
fekete gyászruhád,
nem illet az téged:
erdők hűvös árnyán,
ahová hazaszállj,
van teneked fészked!*

*Talpig fekete gyászt
kerek e világon
csak mi hordozhatjuk:
hazátlan bujdosók,
akik anyánk sírján
rab apánk siratjuk,
rab apánk siratjuk!*

A basarózsás ablakban megjelent egy hosszú fehér szakállas arc. Ádámka reménykedve másik dalba fogott. Olyan volt az, mint a gerlicezokogás:

*Te kevély sasmadár,
szálltodbá, röptödbe
láttad-e valahol
a mi jó apánkat?*

*Nem láttam sehol se,
én csak arra járok,
ahol jó vitézek
éles kardja csattog,
nem láttam sehol se!*

*Sebes szárnyú fecske,
szálltodbba, röptödbe
láttad-e valahol
a mi jó apánkat?*

*Nem láttam sehol se,
én csak arra járok,
ahol jó emberek
vadszölős tornácon
vigan nevetgélnek,
nem láttam sehol se!*

*Hát te, sánta varjú,
merre elbicegtél,
láttad-e valahol
a mi jó apánkat?*

*Láttam jó apátok:
basa udvarában
talpig nehéz vasban
titeket siratgat,
láttam jó apátok!*

A szakállas fej visszahúzódott az ablakból, s kisvártatva csikorogva nyílt ki egy rézkilincses ajtó, s kivigyorgott rajta egy hasított fülű szerecsen.

- Gyerszün, oglán, gyerszün!

Abban a világban divat volt az ilyen felemás magyarság. S ha a szó nem lett volna világos, az a hangos mosolygás, amivel mind a harminckét fogát kimutatta a fekete legény, nem jelenthetett mást, csak azt, hogy: gyertek, gyertek, gyertek!

A két testvér belépett, és egyszerre szembe találta magát Hajdár basával. Violaszín selyem-palástja, villogó tekintete, drágaköves kardja mutatta, hogy ez a veres képű ember nem lehet más, mint a basa. Nyájasan intett a két gyereknek.

- Énekeljete még valami szépet, ti kis emberek. Kellemes az orcátok, mint a tubafa virágja, és édes a szavatok, mint a bülbülmadáré.

Ádámka lehajtotta szöszke fejét, s tátogatta a száját, de torkán akadt a szó. Egyszerre aztán megsuklott a térde, leborult a basa előtt. Tamás is melléje térdepelt, akármilyen nehezére esett, s ő vette át a szót:

- Kegyelmes urunk, nem kenyerünk nekünk az éneklés. Nem vagyunk mi vándordalnokok. Hanem vagyunk a Szitáry Kristóf bujdosó fiai, akit te ártatlanul láncra verettél. Nagy urunk, add vissza nekünk az édesapánkat!

- Bajos lesz az, fiam - csóválta a fejét Hajdár basa. - Nem olyan tücski-hajcsi ember a ti apátok, hogy így füttyszóra megajándékozhatnám a szabadságával.

Tamás főlegyenesedett, és szemébe nézett a basának.

- Kegyelmes urunk, aranyunk, ezüstünk nekünk nincsen, amivel kiválthatnánk az apánkat. Amink volt is, elszedte a fejedelem. Még ez a testi gúnyánk se miénk, hanem egy hú öreg cselédünké. De nekem van izmos két karom. Az öcsémnek van szép szava, könnyű kedve, játékos elméje. Ha beéred a cserével: ereszd szabadon az apánkat, fogj itt helyette mi kettőn-

ket. Veress engem láncra, küldj követ vágni, küldj a legmélyebb tömlőcbe, ha hasznom nem akarod venni; tedd az öcsémet udvari mulattatóddá, rabszolgáddá, legutolsó inasoddá; vagy vedd el mindkettőnk életét: csak az apánkat ereszd szabadon!

A basa ámulva sodorgatta a szakállát, aztán vállára ütött a gyerekeknek.

- Ember vagy, öcsém! Kár, hogy nem török vagy! Ne beszéljünk most a rab emberről, másrt mondok én nektek. Legyetek az én kis apródjaim, különb gazdátok leszek én, mint a régi volt.

Mind a két gyerek egyszerre akart felelni, de Hajdár leintette őket a fölemelt ujjával.

- Csitt, gyerekek! Először nézzetek körül a Hajdár basa portáján. De jól kinyissátok a szemeteket!

A basa tapsolt, s mély meghajlással két piros köntösű tatár katona lépett a szobába. Nagy ezüst fülönggőjük volt, az Apafi palotájában az órákörte nincs akkora.

- Majd ez a két szolga keresztülvezet a kincsházon. Válasszatok, ami jólesik: amit megkívántok, a tietek - foglalóba.

Kilenc szobán vezette keresztül a két tatár a rab ember fiait. Mennyi volt ott a szem nem látta, fül nem hallotta drágaság, nem lehet azt kimondani. Garmadával a sok ékkő, mázsaszámra az arany, ezüst csecsebecse. Borsónyi karbunkulusok, mogyorónyi rubintok, galambtojásnyi gránátok. Drágakövekkel és elefántcsonttal kirakott fegyverek, amikre ha ránézett, káprázott a szem. Végszámra a drága bársony és selymek, kazallal a belőlük készült ékes művű köntösök.

- Ilyenekben járhatja a kegyelmes basa azokat, akiket a kegyébe fogad!

- Innen halmozza el drágaságokkal, akiket szeret!

- Innen fegyverzi föl a kegyelt apródjait!

- Könnyű neki: három világrészből rabolta össze őkegyelme ezt a töméntelen drágaságot! Bizony hírből sem ismerne ilyes dolgokat, ha kapával keresné a kenyerét! - Bizonyosra vehetjük, hogy ezt mondta volna az öreg Pipitér.

A két fiú azonban nem szólt semmit. Hogy is szólt volna, mikor nem láttak ők semmit abból a vakító pompából! Búsan, lehajtott fejjel ballagtak át a kincses termék hosszú során. Nincs az itt ügye, akit ők keresnek.

Azután bevezették őket az istállóba, noha vétek istállónak mondani ezt a márványpalotát, amelyikben a Hajdár basa ménese legelt. Éjszínfekete paripák, kényes arab ménék, Kisázsia füves mezeiről került hófehér csikók, szelnél sebesebb berber lovak nyihároztak a rézveretű jászlak előtt.

- Innen válogatnak maguknak paripát, akikre a basa rásütteti kegyelme napját!

Bizony nem bánta a két gyerek azt se. Csakolyan elszontyolodott képpel került a két testvér Hajdár elé, mint amilyenel távoztak tőle.

- No, mézes ajkú fülemüléim, mit választottatok magatoknak Hajdár basa kincseiből?

- Mit választottunk volna, ó, nagy úr - rázta meg Tamás a fejét -, hiszen nem vezettek el bennünket az édesapánk tömlőcbe!

- Arra is ráérünk még - intett vissza a basa -, majd vacsora után beszéljünk arról. Meg kell azt nekem gondolni kétszer is.

Belépett a hasított fülű szerezsen, s megint rávigyorgott a két gyerekre.

- Gyerszün, oglán!

Amit most mutatott nekik a szerecsen, az bizonyosan többet ért még a Hajdár basa kincseinél is. Aranycsíkos abrosszal betérített hosszú asztalon ínycsiklandoztató ételek nagy sokasága. Pecsenyék, pástétomok, mindenféle csemegével koronázva; nádmézes édességek, déligyümölcsök, torták, marcipánok - csak úgy kínálták magukat az embernek. Hát még olyan kiéhezett két kis legénynek, aki hetek óta avas szalonnán élt kukoricakenyérrel!

- Edzsél, dzsermek! - kínálkozott a szerecsen is nagy nyájasan, s ő is előhúzta lebernyege alól a vacsoráját: akkora darab fekete kenyeret, hogy ha a lábára ejti, eljajdul bele.

- Addsa csak, jó ember! - mondta neki Tamás, s elvette tőle a nagy karéj fekete kenyeret, kétfelé törte, s a felét odaadta Ádámkának. - Nekünk ez is jó, éhes embernek kalács a zabkenyér is.

De még azt se ette meg, hanem belecsúsztatta a zsebébe. Ádámka beleharapott a magáéba, de mindjárt eleredt a könnye.

- Hát a mi szegény rab apánk mit eszik most?

Nem is nyúltak többet semmihez, elbáméskodtak a szagosítókkal kevert fáklyák lobogó lángjába.

Öreg este volt már, mikor a basa megint magához hívatta őket, s elküldte aludni.

- Álmodjatok szépet, szegény kis bujdosók, a Hajdár basa födele alatt! Ne féljete, jóra fordul most már a sorotok!

Hej, de egymás nyakába borult ám a két testvér, amikor elvezették őket szobájukba!

Még Tamás is táncolt örömeiben.

- Holnap meglátjuk az apánkat! Megmondta a basa, hogy jóra fordul most már a sorunk. Hej, mégiscsak derék ember ez a Hajdár basa!

Megjött most már az étvágyuk is. Megették a fekete kenyeret az utolsó falatig, s éppen a morzsáit szedegették össze a drága perzsaszőnyegről, mikor hogy, hogy se: besuhant hozzájuk valami fekete köpönyeges alak. Ki volt, mi volt, nem tudhatták, mert a köpönyeg csuklyája úgy a fejére volt húzva, hogy az orra se látszott ki belőle.

Halkan súgta oda a két megrettent gyereknek:

- Szaladjatok innen, ifjú szarvasok! Ha ma nem mentek, holnap már nem ereszt a basa, mert nagyon megkedvelt benneteket.

- De még ha küld, se megyünk az apánk nélkül - felelt neki Tamás, magához ölelve a reszkető Ádámkát.

Az éjszakai vendég egy kicsit följebb tolta az arcán a csuklyát.

- Szitáry Kristóf nincs már Váradon. Ma délután jártak itt Apafi követei. Ötszáz aranyat hoztak a basának engesztelésképpen. A basa megengesztelődött, s elküldte az apátokat Apafi Mihálynak: tegyen vele, amit akar. Akkor vitték el, mikor nektek a kincseket mutogatták.

A két gyereknek még a szíve dobogása is elállt, de a csuklyás ember karon fogta őket.

- Siessetek, ifjú sólymok, míg meg nincs kötve a szárnyatok!

Keskeny lépcsőkön, csavargós folyosókon vezette le őket a várudvarra, annak a legelhagyottabb részén kinyitott nekik egy kisajtót, s gyöngéden kitaszította őket.

- Menjetek, amerre láttok, most már szabadok vagytok.

- Jó ember - fordult vissza Tamás -, legalább azt mondd meg, kinek köszönhetjük a szabadságunkat. Ki vagy te?

Az ember egészen kibújtt a csuklyából: az öreg Cselebi bég volt. Kopasz feje búbjára odasütött a holdsugár: éppen oda, ahova a kis Mihály célozott a labdájával, amikor Szitáry Tamás megfogta a kezét: „Ne bánts az öregembert, hercegem, ő se bánt minket.”

Amire azt mondta akkor a vén török:

„Ha valamikor téged akarna a balsors fejbe puffantani az ő kőlabdájával, jusson eszedbe a te legkisebb szolgád, az öreg Cselebi.”

Úristen, micsoda rég volt már ez! Elmúlt már annak egy hete is. De a rab ember fiainak úgy tetszett, mintha hétszáz esztendő telt volna el azóta.

8. A bujdosók

Addig bódorogtak a vár tövében a fiúk, míg rátaláltak az öreg Pipitérre. Azazhogy az talált őrájuk. Mert ők szinte magukról se tudva kóvályogtak előre-hátra, mikor az öreg rájuk kiáltott:

- Hohó, édes csirkéim! Miért horgasztjátok úgy le a fejeteket? Inkább csinálnátok úgy, mint ahogy én csinállok örömben.

S az öreg székely olyan bukfencet vetett a friss hóban, hogy csak úgy nyekkent. Ádámka szemrehányóan mondta neki:

- Pipitér, Pipitér, te még semmit sem tudsz az apánkról.

- Vagy igen. Többet tudok, mint az úrfiak. Én már beszéltem is nagy jó urammal.

Nosza, a nyakába esett a két gyerek az öregnek!

- Hogy volt, mint volt, kedves Pipitér? Mit beszélt, jó Pipitér? Hát te mit mondtál neki, aranyos Pipitér?

- Várjatok sort, lelkeim - intette őket az öreg. - Rettentő sok időnk van még a beszélgetésre. Először keressünk valami enyhelyet, mert itt mindjárt megtanít repülni a szél. A Somlyó-hegy tövében majd csak találunk valami barlangot, ahol összebújhatunk.

Nem is kellett sokáig keresni. Találtak barlangot, mégpedig olyant, amelyik fűtve is volt. Nem más fűtötte pedig, mint a jó Isten, mégpedig meleg forrással. Abban az időben még több volt a hévíz a váradi határban, mint most.

- No, gyöngyeim - kezdte Pipitér, ahogy végigheveredtek a leterített subákon -, most már ide hallgassatok. Hát ahogy itt bujkálok a bokrokban a vár alatt, egyszer csak elvágat mellettem tizenkét lovas darabont. Sárga dolmányukról, kék kalpagjukról, piros csizmájukról mindjárt megismertem vala őket. Ezek a fejedelem emberei, mondék. Hát az a hosszú égimeszelő, aki előttük nyargal azon a pej paripán, ugyan ki lehet? Az meg nem lehet más, mint Kornis Miklós uram, a fejedelem tanácsosa: látom a délceg tartásáról. Jó, jó, Pipitér, de azt találd ki már, hogy kicsoda, akit úgy közrefogtak, mint verebek a baglyot. No, mondék, majd megtudom én azt is. Azzal leszakajtok az alsó dolmányomról egy ezüstgombot, s utánakiáltok a lovasoknak: „Héj, vitéz urak, valamelyiktek elhagyta a szép ezüstgombját!” Erre bevártak, osztán a legelső kamasz mindjárt a magáénak is vallotta a gombomat, pedig az öregapjának se volt olyan. De legalább nem vette el ingyen. „No öregember - azt mondja -, adok a fáradságodért egy rézgarast, ne mondd, hogy nem úrral volt dolgod.” Én meg örültem a garasnak, mert míg a tarsolyát bontogatta érte, jól szemügyre vehettem az én nagy jó uramat. Mert ő volt az, akit úgy közrekaptak, mintha még megláncolva is féltének tőle a bőrüket.

Itt az öreg megtörülgette a szemét az öklével. Azt mondta, eszi a meleg gőz, aztán mondta tovább, ahogy következik:

- Közel persze nem mehettem hozzá, csak intettem neki a szememmel: én vagyok, édes gazdám. „Látod-e, öreg, mire jutottam?” - felelte vissza az ő szeme. „Majd teszünk mink arról” - intettem vissza. „Pipitér kicsit ér” - olvastam a szemében. „De van ám az öreg Pipitérnek segítsége” - integettem neki vissza, s azzal elkiáltottam magam: „Hej, Ádámka, hej, Tamáska, hol csavarogtok olyan sokáig?” Az a sok oktondi mind azt gondolta, hogy valami cimboráknak kurjongatok, de nagy jó uram megértette, hogy mit akar mondani az öreg Pipitér. Hej, hogy ragyogott a szeme, attól félttem, hogy még gyanúba esik uram. „Hát ez a jámbor kicsoda?” -

kérdeztem meg az én katonámat, ahogy a garast a markomba nyomta. „Ez az a Szitáry, aki majd veszedelembbe vitte az országot az aranyos sólyom miatt” - súgta vissza a katona. „Hová viszik szegény fejét?” „Kolozsvárra” - azt mondja a katona, azzal egyszeriben elporzottak előlem.

- Kolozsvárra, Kolozsvárra! - ugrott fel a két gyerek. S egyben indulnak, ha Pipitér le nem fogja őket.

- Nem jó az a nagy sietség, atyámfiai! Aztán mire mennétek vele, ha ott ólálkodnátok nap-számra a tömlőce körül? Az lenne a vég, hogy ti is odakerülnétek mellé, akár egy lánkra vele.

- Az is boldogság lenne nekünk! - sóhajtott a két gyerek.

- Az ám! Aztán elvárnátok, ugye, hogy a vén Pipitér egymaga szabadítson ki hármatokat?

- Hát akkor mit csináljunk most?

- Aludjunk, édes mézeim, aludjunk. Nincs annál jobb nyugasztaló a kerek világon, mint az álom. Hátha még tanácsot is ad az éjszaka. Ne féljete, fiaim: ahogy lesz, úgy lesz, libából lúd lesz.

A három bujdosó aztán megvackolt magának a meleg csurgó fejénél. Nem nagy mesterség volt: az egyik suba volt a derékaljuk, a másik a dunnájuk, két karjuk a fejük alja. Mégis olyan jóízűt aludt a két gyerek, hogy az öreg Pipitér alig bírta életre rázni őket, mikor a hajnal beköszöntött a Somlyó-hegy odvába.

- Öltözzetek, úrfiak!

No, az megvolt egykettőre: csak az ágyukat kellett a hátukra venni.

- Most már aztán gyerünk haza!

- Hol lesz a mi hazánk, Pipitér bácsi?

- Ahová én vezetlek, fiaim. Az lesz az igazi haza. Ott nincs se török, se német. Ott csak egy urat ismerünk fölöttünk: az Istent, aki irgalmával betakar bennünket.

Többet aztán nem mondott az öreg, akárhogy faggatták. Majd megtudják, ha odaérnek, csak odáig elsegítse őket az Isten.

De rettentő keserves út volt az odáig! Át kellett bujdosolni vagy három vármegyét. Azazhogy nem nagyon kellett bujdosolni: hiszen nem volt ki elől. Farkast többet láttak, mint embert az úton, de attól nem kellett félniök. Minek birkóznék a fenevad az élő emberrel, mikor olyant is talál, aki már egy ujjal se tudja védeni magát? Többet is, mint amennyit meg bír enni.

Nem lehet azt kimondani, milyen irtóztató pusztaságokon mentek keresztül. Elhagyott tanyák-ra, leégett falvakra, kihalt városokra sokszor akadtak, s rendesen ilyen helyen éjszakáztak. A düledékek közt, amik közül előbb ki kellett hajtani az erdő vadját, aki ott keresett téli szállást magának.

- Ezt a helyet ezelőtt húsz esztendővel úgy hívták: Szabadszentkirály. Virágzó város volt. Ma csupa romladék. Üszköt vetett rá a moldvai tatár.

Ez a kövel borított térség volt Ölyved. Kirabolta a német.

Ez a nyárfacsepőte Úrháza romjain nőtt. Elpusztította a török.

Itt ezelőtt tíz esztendővel még boldog emberek éltek. Tele csúreik, tele pincéik, tele kamráik. Vásárra begyülekezett hat vármegye, szorgalmukat, becsületességüket ismerte fél ország. Ma bujdosik minden lakója, akit meg nem ölt a fegyver. Három templomából csak egy maradt, annak is csak a négy fala.

Így mulattatta Pipitér a pártfogoltjait a hosszú útban, s olyan mesék voltak ezek, hogy sírt, aki mesélte, sírt, aki hallgatta őket.

Olykor-olykor nagy porfellegek verődtek föl az országúton, hol előttük, hol mögöttük. Olyankor mindig elbújtak valamerre, s biztos rejtekből nézték, hogy viszi a török Váradra a magyar foglyokat százszámmal, s hogy viszi a német a nagykárolyi várba kocsiszámra a prédát, amit a magyar falukban rabolt. Ilyen nézelődni valóik akadtak az úton, s a szívük vérzett bele, amit a szemük látott.

Az enivalójukat úgy kéregették össze úton-útfélen. Ha nem volt, nem ettek, megszokták már a koplalást. S ahol nem adtak Isten nevében, ott Ádámka énekelt ki maguknak egy-két falat kenyeret.

Egyszer aztán végképp elfogyott az is, aki az énekeket hallgassa, s megadózzon érte egy-két harapás eleséggel. Másfél napig nem találkoztak élő emberrel. Tamás jégcsapot szopogatott, Ádámkának már az sem kellett. Összefagyott, kisebesedett lábacska nem bírta már továbbvinni.

- No, majd bírlak én, úrficskám - kapta ölbe a gyereket az öreg Pipitér -, itthon vagyunk már.

Tamás bámulva nézett körül.

- Nem látok én itt házat sehol, öreg Pipitér. Káprázik már a te öreg szemed is a sok nyomorgás miatt. Nád, nád, száraz nád, mindenütt, amerre látok.

- Ez a mi hazánk mától fogva, édes fiam. A mi hazánk és sok száz bujdosótársunké, akiknek a lába alól elszaladt a föld, s most hátán hordja őket a víz. Ez a rengeteg nádas az Ecsedi-láp.

9. A lápon

Azokban a rossz időkben csakugyan a leghíresebb menedéke volt a Tisza-vidék bujdosó népének az Ecsedi-láp. Ez a rejtelmes víztömeg, amelyikről még azt se lehetett tudni, micsoda. Folyó-e vagy állóvíz? Tó-e vagy csak pocsolya, avagy éppen tenger? Két dajkája is van: a Szamos meg a Kraszna, mégis olyan, mintha ő volna az anyja ennek a két folyónak.

Egy külön világrész ősi vadságban, ahogy az Isten megteremtette. Ország, amelynek népét soha senki meg nem adóztatta, útjait az Istenen kívül senki ki nem mérte. Vannak benne folyások, melyeket nincs az a kemény tél, amely be tudná fagyasztani, s vannak tiszta tükrei, melyek vize a legtüzesebb nyárban is hidegebb, mint a havasi tengerszemeké.

Néhol olyan sekély a láp, hogy meg lehet lábolni, s ahogy a tarajos gyíkok fickándoztak az iszapban, kiütődik a hátuk a vízből; máshol feneketlen örvényeibe tornyokat lehetne belesüllyeszteni.

Nem mese ez, hanem igaz valóság. Volt olyan esztendő, amikor a láp összehúzódott, mint a száraz szivacs. Szárazon hagyott fél-félnapi járó földeket, s olyankor az emberek azt mondták: örüljünk, mert elvész a láp, lesz helyette kenyértermő mezőnk. S a kiszáradt lápfeneket fölszántották, bevetették, s a föld hozott olyan kalászt, s a kalász adott olyan magot, aminőt sose látni a mi tájainkon. Az emberek nem érték be azzal, hogy felhasogatták a láp testét ekével: most már házakat is építettek a hátára. Szép fehér falvakat szép piros tornyú templomokkal, s boldogan nézték, hogy zsugorodik egyre kisebbé a vízszőrnyeteg, s reménykedve számították azt az időt, mikor teljesen elszikkad a vize, s úrrá lesz az ember a termőföldeken.

S akkor a láp hirtelen meggondolta magát, és visszatért. Éveken át fogyott, vészett, s ugyanannyi hét alatt tízakkorára dagadt, mint amekkora régen volt. Magába nyelt szántóföldeket, fehér falvakat, piros tornyú templomokat. Napsugaras, derűs napokon sokszor lehetett látni a tiszta víztükörben az elsüllyedt falvakat: figyelmeztetésképpen az embereknek, hogy a láp nem hágy magából csúfot üzni.

A láp bosszút áll azokon, akik bántják, de megoltalmazza, akik szeretik, és menedéket kérnek tőle. Vannak nádasai és erdői, amik teremnek édes gyökereket és tápláló bogókat; vannak virágoskertjei, amik sebforrasztó balzsamot és gyógyító füveket nevelnek; izes halaiból élélhetne egy ország; vannak őzei és szarvasai; s ami vízimadár otthonos a magyar földön, az őbenne mind fészkel, az is, amelyiknek másfelé már a fajtája is kiveszett. Paradicsomkert a láp annak, aki tud benne élni, és mindenekelőtt tud benne járni.

A lápon való járás a legnagyobb tudomány a világon, s az öreg Pipitér mestere volt ennek a tudománynak.

- Ó, fiaim, itthon vagyok én itt, meglaktam már én sokszor a lápot - biztatta a két gyereket. - Nemhiába voltam én a Bocskai hajdúja már akkor, mikor a kardom hosszabb volt, mint én magam. Akkor jártam én itt először, azóta meg nagyon sokszor. Laktam én már az Isten szigetén. No, mit szóltok hozzá, ugye, szép kis hely ez itten?

A két gyerek nagyon ímmel-ámmal igenelt. Fejük felett zúzmarás tölgyek, körülöttük nagy bugájú nádak csikorgó erdeje.

- Hogy élünk itt meg téli időben, öreg Pipitér?

- Hát csak úgy, mint a többi ember, édes fiam. Mert ne gondoljátok ám azt, hogy a lápnak nincs gazdája. Itt vannak csak igazi gazdák, mert itt mindenki a maga szegénye.

Azzal letört az öreg egy nádszálat - máshol karónak megjárná -, lenyesegette a két végén, és belefűjt. Furcsa szava volt annak a nádkürtnek: mintha a bölömbika búgna, és a tócsmadár sikoltana egyszerre. A másik percben vagy tízfelől hozta vissza a harapós szél a nádkürt mély szavát.

- No, most már helyben vagyunk - dörzsölte össze két tenyerét az öreg, s letette magát egy nádzsombékra. - Ejnye, most jut eszembe, hogy én ezen a tájon hagytam el valahol a csillagos fehérvári bicskámot, vagy negyven esztendővel ezelőtt. De jó volna, ha megtalálnám! Adnék érte a tavaszon egy sapka vadlúdtojást.

Kisvártatva négyfelől is zörgött a nád: jöttek a lápi emberek, s minden csudálkozás nélkül nyújtottak kezét a három jövevénynek.

- Isten hozott, isten hozott!

Meg se kérdezték: kik vagytok, mi járatban vagytok? Látták, hogy bujdosó, mint ők, édes egy testvérek a nyomorúságban és szabadságban. Tudták, hogy itt akarnak megtelepedni a lápon, a senki országában, ahol minden mindenkié.

Délután még többen jöttek, s mire leborult a téli alkonyat, akkorra közös akarattal megépítették az új nádgunyhót.

- No, úrfiak - nevetett az öreg Pipitér -, készen van az új Szitáry-kastély. S ennek a kulcsát már el nem veheti tőlünk Apafi Mihály uram!

Ez biz igaz volt, mert a nádgunyhók nemigen járnak kulcsra. Hiszen nincs, aki elől zárni kellene, ha volna is mit zárni. Mert nem voltak ám már koldusok az új telepések. Hordtak nekik össze annyi eleséget a lápi emberek, hogy a fél gunyhót éléskamrává kellett csinálni. Volt ott aszalt gyümölcs, szárított gomba, örölt makk, szederlekvár, főtt sulyom, volt ott füstölt csík is.

Ami alatt nem kellett mákos tésztát érteni, noha a vadmákot is bőven termi a láp, hanem kell érteni azt a karcsú halacsát, ami milliószámra nyüzsgött még abban az időben a réti vizekben. Úgyhogy marékkal lehetett fogni.

Ádámka még vadmézzel is megpakolta a füstölt csíkot, s nagyon ki volt békülve az első vacsorával.

- Nem eszik ilyent Hajdár basa török császár korában sem.

- Várjatok, fiúk - biztatta őket az öreg Pipitér -, majd meglátjátok, ha kitavasodik, mit tud az Isten szigete.

- Miért mondod ezt Isten szigetének, Pipitér, mikor nem is sziget? Hiszen ez csak partja a lápnak.

Az öreg ravaszul hunyorgatott a szemével.

- Majd azt is megtudjátok, csirkéim, ha kitavasodik. Majd rájöttök magatok is, mért mondtam ezt a partot szigetnek. És mért Isten szigetének.

10. Isten szigete

A lóp téli álma mély és hosszú. Későn alszik el, de nehezen is ébred. Odakint már tavaszi ruhába öltözködnek a cseresznyefák, mikor a lóp még csak a pilláit nyitogatja: a nádkórókon a száraz leveleket kiszorítják helyükből az elevenzöld, friss hajtások.

Hanem mikor aztán kimegy az álom a szeméből, egyszerre minden íze megelevenedik a tömérdek testű óriásnak, a lópnak. Fornak, zubognak a vizek, sejtelmes hangokkal telik meg a levegő, csudálatos színeket lát a szem égen-földön: a lóp lelke elárad mindenben.

Ádámkának eleinte egyesével hozta az örömet minden nap. A lóp virágoskertje kezdett nyiladozni.

- Pipitér, hányja már a barkáját a kecskefűz!

- Meg is gallyazzuk nemsokára. Az ő piros vesszeiből fonunk halfogó varsát.

- Pipitér, micsoda aranycsillagok úszkálnak ott a vízen?

- Az a vízicsorbóka virágja. Nincs a mocsárláznak jobb orvossága, mint annak a levele.

- Pipitér, ki terigetted a zöld gyékény közé azokat a lila bársonydarabokat?

- A jó Isten keze, úrfi. Ingoványi menták azok, nincs azoknál jobb szagú füstölő a világon.

- Nézd csak, Pipitér, micsoda tűz lobog ott a nádban!

- Nem tűz az, csak tűzike. Hosszú piros füzérét lengeti a szél, s elijesztgeti vele a szúnyogot.

- Nini, micsoda éles levelek, úgy vágnak, mint a kard!

- Úgy is hívják azt, kígyókardnak. Párja neki ez a gömbölyű fejű, ez meg a békabuzogány. Édes a gyökere, mint a nádméz.

- Hát ezek a bíborszínű kis pillangók micsodák?

- Földimogyoró virágjai azok, az csak a fölséges eledel!

- Hát ezt a sok gyöngyszemet ki szórta el a földön?

- Tyű, gyerekek, nagy ünnep van ma: főzhetünk már levest is, mert érik a harmatkása. Annak a magja ez a sok gyöngyszem.

Tamásnak a madarakra volt nagy gondja. Fák hegyén, káka tövén, nád sűrűjén csak azokat kereste. Megösmerte már őket a szavukról, a röpülésükről. Tudta, hogy a nádirígó azt mondja: te-ri, te-ri, amire a nádiposzáta azt feleli: gye-re, gye-re, gye-re! Tudta, hogy szipákol a zeszse, hogy kopácsol a csencsege, hogy citteg a szakállas cinege. Amelyik madár azt kiáltja: kölyök, kölyök! - az a cerkő; amelyik úgy tesz: mér-mér - az a széki csér. Tudta, hogy köhög a libuc, hogy sípol a gyöngyvér, hogy füttyül a csörgőréce. Amelyik szalad az ingoványon: az a zöld lábú vízityúk; amelyik nehézkesen tappog: az a vöcsök; amelyik ügyetlenül ugrik: az a szárcsa; amelyik bohókásan bukdácsol: az a vakvarjú. Ahol nagy, fehér felhők lebegnek, mintha valami óriási lisztes zsákokat rázogatna valami láthatatlan kéz: ott a sirályok repülnek, a halászkák úgy cikáznak, mint a fecskék; fejüket, hosszú nyakukat előre-, lábukat hátrafeszítve, méltóságosan húznak a darvak. A kanálorrú gémekek akkor is kelepelnek, mikor röpülnek, a golyák úgy úsznak a kék magasban, hogy a tolluk se lebben.

- Lám, lám - nevetett az öreg Pipitér -, micsoda tudós ember kerekedik belőled ebben a vadonban. Meglásd, hogy Apafi terád bízza a madarasházát, ha valamikor elszabadulunk Lápországból.

- Mikor lesz az, Pipitér, mikor? - sóhajtottak a gyerekek.

- Ne féljete, mikor az Isten szigete megindul, akkor mi is megindulunk - biztatta őket az öreg. Ha az Isten szigete megindul? De hiszen az a láppart, amit Pipitér így szokott nevezni, soha meg nem indul. Ki hallott még olyat, hogy a föld elkezdene járni-kelni?

A tavasz utója felé Tamás egyszer nagy lelkesedéssel szaladt oda Pipitérhez, aki éppen vadkacsatojást szedegetett a süvegébe a sás közt.

- Jaj, Pipitér, gyere hamar, mit láttam én a nádban!

- Mit, szolgám, csak nem a hétfejű sárkányt vagy a koronás kígyót?

- Nem ám, hanem kócsagot! Éppen ott tollászkodik ennek a nagy makkfának az irányában.

- No, azt már csak megnézzük. Jó lenne a tolla a süvegünk mellé. Nem nagyon kell rajta keresni a lyukat, amibe beletűzhessük.

De biz azt nem nézték meg, mert hármat se léphettek, s olyan szél kerekedett, hogy leverte őket a lábukról. Szemük-szájuk tele lett porral.

- Szaladjunk a gunyhóba, gyerekek! Megjött a jászeső.

- Hát az miféle szerzet? Soha hírét se hallottam.

- Nagy úr pedig az, fiaim, oly nagy úr, hogy nem lehet a szemébe nézni.

Nem is lehetett, mert négykézláb kellett a gunyhóba bemászni. Ott mondta el Pipitér, mi az a jászeső. Mikor megindul a szél valahonnan a Mátrából, a hajdúrónak szikes homokját a szárnyára szedi, s mind rázúdítja a lápra: az a jászeső. Erdőket elborít, falvakat eltemet: a szem megvakul, a fül megsiketül bele.

- Ki nem mozdulhatunk a gunyhóból, míg ki nem adja a mérgét. Az pedig, úgy lehet, három nap is eltart. Lehet aludni, gyerekek, mert addig mindig éjszaka lesz.

Csakugyan lett is fényes nappal olyan sötétség, hogy alig lehetett benne látni. Hanem aludni nem lehetett. A szél üvöltött, böngött, borzalom volt hallgatni, mikor belekapaszkodott a fák koronájába, s suhogtatta a homokot a sikoltozó nádra. Recsegett-ropogott minden, a két gyermek reszketve bújt oda az öreg Pipitérhez. Mintha rab apjuk lánc csörgését hallották volna ebben az ítéletidőben.

Utoljára mégis elnyomta őket féltükben az álom.

Mikor nagy sokára fölneszelt Tamás, már akkor elcsendesedett a szél. Csak a bölömbika bűgása hallatszott messziről, s valahol a nádi farkas kurrogott.

A gunyhó tetején, ahol szétcibálta a szél, betündökölt az esthajnali csillag.

„Ejnye, megnézem, meddig aludtunk: este van-e, vagy hajnalik már?” - gondolta, s kibújt a gunyhó száján.

Hajnallott. A nap felső karimája kipiroslott az ég alján, s első sugárcsomója véres kard gyanánt feküdt végig a vizeken.

A vizeken? Tamás csodálkozva dörzsölte meg a szemét. Álmodnék talán? Akármerre néz, mindenfelé csak sík vizet lát, csak a szemhatár alját szegik be a ködbe borult nádasok. Az ám, és a nagy makkfa sincsen sehol se!

- Pipitér, Ádámka! Gyertek csak ki! Hová jutottunk mi az éjszaka?

Kirohantak mind a ketten, Pipitér körülnézett, s áhítatosan tekintett föl az égre.

- Megindult az Isten szigete, fiam! A szél elshintotta az éjszaka a parttól. Most már az Isten kezében vagyunk; víz bennünket ezen az óriás lápon, amerre neki tetszik.

Pipitér igazat beszélt: az Isten szigete úgy úszott a láp szabad tükrén, mint valami mesebeli nagy, zöld madár. Az ilyen úszó láp nem ismeretlen tünemény a nádi emberek előtt. Úgy keletkezik, hogy az állóvíz szélén az ezerféle vízínövény élő és elkorhadó gyökere összefonódik. Olyan sűrű háló lesz belőlük, hogy azt emberi hatalom szét nem tépheti, s ez a háló ing, lebeg a víz színe alatt, míg a szél tele nem hordja földdel. Az új földön nemsokára kidugják fejüket a mohák, mohák fölött a füvek, s akkor a háló már olyan sűrű, a föld olyan vastag, hogy elbírja a bokrokat is, növekednek rajta fák is. S ez az új telep minden szellőlebbenésre inog, lebeg a vízen, megrebben a gólya lába nyomán is, s megtáncoltatja minden kis szellő. Végre aztán nekitámad valami hatalmasabb szél, belekapaszkodik a fák koronájába, elszakítja a parttól, s viszi befelé a lápon. S úszik a vándorláp, amerre hajtja a szél, egészen addig, míg be nem köszönt a tél, s jégbilincsekkel oda nem kötözi valamelyik parthoz. Ott aztán alszik az úszó sziget tavaszig, míg a langyos szelek ki nem szabadítják, és meg nem indítják a ringó hullámokon:

- Eredj, amerre a Teremtő keze vezérel!

11. A rongyosok

Pár hét alatt mindenfelé megfordult a vizek országában az Isten szigete. Csendes időben a víz sodra vitte, máskor a szél hajtotta előre-hátra, s a rab ember fiainak nagyon kedvére való volt ez az utazgatás. Legalább megjárták a vízi világnak olyan tartományait is, ahol ember még soha nem járt.

- Olyan ez, mint egy nádtutaj - mondotta Tamás.

- Az ám - azt mondja rá Ádámka -, csak az a kár, hogy nem lehet kormányozni. Nem mi megyünk vele oda, ahova akarunk, hanem ő visz bennünket, ahova akar.

Az öreg Pipitér azonban minden bajra tudott orvosságot. Nem kell félni, kieszeli ő a módját annak is, hogy hogy lehessen parancsolni az Isten szigetének, merre menjen.

- Mit gondoltok, gyerekek - kérdezte egyszer az öreg -, nem nagy nekünk ez az ország? Hátha eresztenénk bele zselléreket is?

- Kik lennének azok, öreg Pipitér?

- Hát olyan magatokformájú legénykék, mert ne gondoljátok ám azt, hogy tirajtatok kívül nincs egyéb gyerek az Ecsedi-lápon. De bizony egyéb sincs inkább, csak gyerek meg öregember. A magabíró férfi odakint verekszik a törökkel, némettel.

S csakugyan, amikor a part felé verte a szél a szigetet, Pipitér megint megfújta a nádkürtöt. Nemsokára jöttek a bujdosók csapatostul: öreg emberek és ifjú legények.

- No, gyerekek - fordult hozzájuk Pipitér -, ki akar a hajónkra ülni? Mindenkit fölveszünk az Isten szigetére, aki ráfér, s nem kérünk tőle hajópénzt se.

Ajánlkozó mindjárt akadt seregestül. Ágrólszakadt szegény gyerekek, a legtöbbnek se apja, se anyja már. Úgy éltek a nádban, szegények, mint az erdei vadak, s nem tudtak hova lenni örömlükben, mikor Pipitér sorba állította őket a gunyhó előtt.

- No, fiaim, beveszlek benneteket a rongyos hadseregbe. A zsoldotok ingyenlakás meg ingyenkoszt: ott heverték, ahol akartok, s azt esztek, amit találtok. De hadakoznotok se kell, csak a szűnyogok ellen.

A rongyos hadseregnek nagyon tetszett ez a csataterv. Még azt se bánták, mikor Pipitér nekiállította őket egy kiszáradt nyárfának: hogy gallyazzák le azokat a fákat. No, az hamar megvolt, akkor aztán Pipitér kiáskálta, szekercével megfárigcsálta őket, s azt mondta a két Szitáry gyereknek:

- No, csirkéim, van már evezőnk: arra hajtjuk már a szigetünket, amerre nekünk tetszik. Bírjuk is hajtani, mert vagyunk már hozzá elegendően. Most már csak a hadsereggel kell szót érteni.

Az azonban egy kis időbe került, míg a rongyos hadsereg összeverődött. Ki a torzs közt keresett fészket, ki a fák hegyében, ki a tocsogókon szedte kézzel a csikot, ki a tisztásokon szedezett. Akinek még egyéb dolga nem akadt, leült a sziget szélére, és lógatta a lábát a vízbe, s ha halacska ütődött hozzá, kacagott, ha sikló csavarodott rá, jajgatott.

Mikor aztán glédába álltak a lápi vitézek, Pipitér beszédet intézett hozzájuk. Buzogány helyett tövestül kiszakajtott vadmakot forgatott a kezében nagyobb tekintély okából.

- A naplopásnak mármost vége legyen, mert abból meg nem élünk. Mától fogva szétosztalak benneteket tízenként a sziget négy sarkára. Minden tíz ember kap két-két evezőt: azzal hajtjátok a szigetünket olyankor, mikor a víz nem viszi vagy a szél nem fújja arra, amerre nekünk tetszik. A főhadisátor lészen az a gunyhó itt a sziget közepén. Itt lakik a hadnagyotok, Szitáry Ádámka. Meg a kapitányotok, Szitáry Tamás. A generálisságot már csak magamnak tartom. Jó lesz-e így, vitéz katonáim?

Pipitér vitéz katonái olyan helyeslő üvöltésbe fogtak, hogy a generális jónak látta mind a két fülét befogni.

- Ne visítsatok úgy, nem vagytok ti szélkiáltó madarak! Akinek pedig nem tetszik, amit mondtam, az menjen az Isten szigetéről, amerre lát.

Dehogynem tetszett, dehogy! Ádámka csak annyit mondott, hogy még fejedelmet is kellene választani.

- Ne félj, szolgám, kerülhet ide még az is - pislogott rá Pipitér a fél szemével.

A nagyobb Szitárynak azonban egyre jobban elborult a képe. Mentül vidámabban hancúroztak a többiek, annál hallgatagabb lett ő. Nem törődött vele, ha csapatostul verték is fel rejtekén a kócsagot. Nem találta már örömét a lópban, pedig az csak most mutatta meg igazán, hogy mit tud. Smaragdtenger ott, ahol víz; paradicsomkert ott, ahol föld.

- Mi bajod neked, szolgám? - fogta egyszer vattatóra Pipitér a gyereket, mikor behunyt szemmel heverészett egy öreg égerfa tövében.

- Semmi. Hallgatom, hogy mit beszél a lóp.

- Az is szép mesterség. Érted-e legalább, szolgám?

- Nagyon. Minden zizzenését, minden fuvallatát. Azt mondja ez mind, hogy: „Haszontalan teremtés vagy te, Szitáry Tamás. Egy ujjadat se mozdítod az édesapádért. Azt se tudod, él-e, hal-e.”

Pipitér ümmögött valamit, de a rongyosok olyan éktelen lármát csaptak a sziget orrában, hogy egy szavát se lehetett érteni.

- Mi baj, fiaim? - kiáltott oda hozzájuk.

- A víz nekiviszi a szigetet Sárvárnak.

- Sebaj, fiam! Csak arra vigyázzatok, hogy a falába ne ütődjünk, mert akkor reggelre megesznek bennünket a halak.

Egy puskaövényire csakugyan ott feketéllettek már öreg bástyafalai Sárvárnak. Erdélynek ez a hatalmas végvára valamikor messzire esett a lóptól, de a lóp addig dagadozott, növekedett, hogy ebben az időben már a vár nyugati tövét nyalogatta a vizével. Annál nagyobb volt a becsülete az erdélyiek szemében. Mert így nem kellett féltetni se töröktől, se némettől. Egyik oldalon megvédélmezte a hatalmas mocsár, a másik oldalon válogatott őrsége, színe-java az erdélyi hadaknak.

Az őrség most kint tanyázott a lópra néző bástyafalakon, s elállt csodálkozásában szeme-szája, ahogy meglátta a város tövében elúszó szigetecskét s rajta a sok rongyos gyereket.

A szigetbeliek is észrevették a katonákat, s Pipitér annál kevélyebben igazgatta hadseregét. Tamás nem is állhatta meg szó nélkül ezt a nagy hősködést:

- Pipitér! Ha a lórmánál egyéb nem kellene a hadvezérséghez, mindjárt elfoglalhatnánk Sárvár várát.

Az öreg csak nevetett.

- Nono, szolgám! Elfoglaljuk még azt, ha nem ma, holnap. - Aztán a szeme fölé tette széles tenyerét, s úgy pislogott föl a bástyákra. - Úgy látom, Buzáth uram a sárvári kapitány. Az ám, a sárvári kapitány Buzáth uram. Tudjátok, az a dupla szájú, aki akármit mond, kétszer mondja. No, hadd lássa meg, micsoda derék vitézek laknak az Isten szigetén, hátha kedve támad velük megismerkedni. Hajrá, fiúk!

A rongyosok nekiveselkedtek az evezőknek, s megkerülve egy rekettyés földnyelvet, a sziget elkanyarodott a vár alól. Tamás sóhajtva nézett vissza: lám, milyen jó azoknak a várbelieknek, azok bizonyosan tudnak valamit az ő édesapjukról. Aztán odaállt Pipitér elé, aki kimelegedve a nagy hadvezérkedésben, egy üres nádszálon nagyokat szítt a láp vizéből.

- Hallod-e, Pipitér, kérdeznék én tőled valamit.

- Hallom, szolgám, hallom - intett vissza az öreg a fejével. Szólni még nem szólhatott, mert most kortyogtatta a legjobb ízűt.

- Hadsereg, katonásdi, csavargás előre-hátra, naplopás hónapszámra: mi szándékod van neked ezzel a sok bohósággal, öreg Pipitér?

Pipitér kivette a szájából a nádat, s megkínálta vele Tamást.

- Olyan hideg ez, szolgám, mint a jég. Beleütött volna a fogamba, ha ki nem hullott volna régen. Próbáld csak, ha nem hiszed.

Tamás haragosan hajította el a nádat.

- Nem értelek téged, öregember! Miért hoztál bennünket ide a vizek sivatagába, ahol csakúgy el vagyunk temetve, mint édesapánk Apafi tömlöcében? Látod, nem jobb lett volna, ha eresztesz bennünket a magunk útján? Azóta rég megszabadítottuk volna az apánkat...

- Vagy rég elvesztettétek volna magatokkal együtt - vágott közbe az öreg, és sajnálkozva csóválta ősz fejét. - No, szolgám, majd megbánod, hogy nem ittál ebből a fölséges vízből. Egészen megfiatalodtam tőle. Kiállnék birkózni akár veled is, vitéz kapitányom.

Nem ért semmit a tréfálkozás. Tamás föl nem derült tőle.

„Járáthatod éntőlem az eszed, öregember - gondolta magában -, azért reggel, ha partot érünk, mégiscsak elmegyek én innen. S vissza se jövök többet, ha nem az édesapámmal.”

Addig pedig azzal mulatta magát, hogy a sziget közepén keresett valami sűrűséget, oda bevette magát, s a nadálytővirágok lila koronás fejét ütögette le egy kőrifagallyal. Pipitér mosolyogva nézett utána.

„Korán kellene akkor fölkelned, hogy a ti vén szolgátok eszén túljárhass!” - mormogta magában, s elment Ádámkát megkeresni. Nem nagyon kellett ugyan keresni, mert ott feküdt a hosszú selymű pázsitban, a gunyhó előtt, s arcával a két karjára borulva úgy zokogott, hogy a legöregebb sirály se tud különben.

- Mi lelt, kis szöszkém? - térdelt melléje ijedten Pipitér. - Tán te is meguntad már az Isten kertjét? Tán jobban szeretnél a Pizliczár kertjében kergetődzni - kivel no, hadd találjam ki! Az Ilucival vagy a Murmuccal?

A gyerek fölemelte a fejét, s el-elcsukló szóval rebegte:

- Pipitér... az elébb... az elébb... láttam... láttam egy sólyommadarat. Pipitér, Pipitér, édes Pipitér, szeretnék az édesapámhoz menni!

- Elmegyünk, kis szöszkém, el - mondta megindultan az öreg, s végig-végigsimogatta a gyerek elkócosodott, hosszú fürtjeit. S úgy elkomolyodott ő maga is, hogy többet egész nap nem esett neki jól a tréfa.

Este megakasztották a szigetet valami zátonyban, s az öreg rögtön takarodót parancsolt. Ő maga azonban nem nyugodott le. Sokáig tett-vett, szöszmötélt kint a holdvilágos nyári éjszakában, s mikor bement a gunyhóba, megállott a két gyerek vackánál. Sokáig nézte őket, ahogy összeölelkezve aludtak. Tamás még most is dacosan összeszorított ajakkal. Ádámka még most is sírásra görbült szájjal. Nézte, nézte őket, aztán leguggolt melléjük, s utoljára megcsókolta a napsütötte, evezőtörte, barna kezüket. Előbb Tamásét, aztán az Ádámkáját.

12. Pipitér elvesz, de megkerül

Másnap reggel még a dobos gém se vert ébresztőt, mikor Tamás már talpra ugrott. Az álomméz ugyan össze-összehúzta még a pilláit, de hogy megbuktatta a fejét vagy háromszor a lápkútban, egyszerre nekifrissült. Összecsókolta az édesen alvó Ádámkát, betakargatta a gyékényaplannal, mert hűvös hajnali szellőcske lengedezett, s nekiindult a világnak, amelyikben olyan régen nem járt. Hanem azért mégis nehéz volt egy kicsit a szíve, s meg nem állhatta, hogy a küszöbről egy háládatos pillantást ne vessen vissza a Pipitér sás nyugvóhelyére.

„Nini, a Pipitér vacca üres, Pipitér nem hált idebent az éjszaka.”

Az jutott eszébe, hogy nyilván megharagította tegnap, s el is szégyellte magát egy kicsit. Eh, mégse megy el anélkül, hogy legalább a szemével búcsút ne venne a hű, öreg cselédttől. Bizonyosan kint alszik valahol a vitézei között.

Sorra járta a rongyosokat a sziget négy sarkán. A vitéz hadsereg olyan mélyen aludt, hogy el lehetett volna vinni szigettestül. Némelyik istenadta gyerek úgy horkolt, hogy hajlongott bele a nád. Pipitér azonban nem volt közte egyik felekezetnek se.

Tamásnak elkezdett gyorsan dobogni a szíve. Tán bánatában világnak ment a jó öreg? Elkóválygott a szigeten az éjszakában, s ingó bürüre lépett, amelyik leszakadt alatta? A gyerek elfeledkezett arról, hogy ő szökni akar, mindenki tudta nélkül, s tölcseért csinálva a két tenyeréből, elkezdett kiabálni:

- Pipitér, Pipitér! Nem haragszom már, öreg Pipitér!

De az öreg Pipitér bizonyosan haragudott, mert semmilyen hívásra se jött elő. Ellenben a levegőben támadt olyan zsidongás, hogy csak úgy szédelgett bele a Tamás feje. A sziget szárnyas zsellérei - őslakói voltak inkább - mind kirepültek a hajnalt köszönteni a maguk nyelvén, s magasztalni az Urat, a magasságbelit, kinek kristálypalotájában egymás után hunytak ki az ég aranylámpái, a csillagok. Fölbredt Ádámka is, s nyugtalanul sietett ki Tamáshoz, aki még jobban megijesztette, elmondván neki, hogy Pipitér elveszett.

A két gyerek most már együtt hujjántgatott, aminek aztán lett is eredménye. Mert erre már a hadsereg is éledezni kezdett. Nagy ásítózva jöttek elő a vitézek, de ahogy megértették a dolog állapotát, egyszerre elfelejtették az álomosságát. Nagyon ragaszkodtak szegények öreg generálisukhoz, s kétségbeesve széledtek szét a keresésére. Külön-külön megnéztek volna minden nádszálat, nem bújt-e bele az öreg, ha Tamás ki nem adja nekik a parancsot:

- Nem ér az semmit, cimborák. Pipitér nincs a szigeten, mert ha itt volna, ezt a riadozást ki nem bírta volna szó nélkül. Hanem fordítsuk meg a szigetet, s kerüljük meg ezt a nyírfás zátonyt, hátha a másik végében van a gazdánk. Lehet, hogy valami őzike átcsalogatta az éjszaka, aztán elnyomta valahol a buzgóság.

A rongyosok szétfutottak az őrállomásaikra, de egyben vissza is szaladtak rémült arccal.

- Nem lehet innen mozdulni se sehova. Az éjszaka egytől egyig elvesztek az evezők, s most nincs mivel eltaszítani a szigetet a zátonytól.

Ez a hír valamennyire megnyugtatta Tamást. Az evezőrudakat csak Pipitér rejthette el. S miért tette volna másért, ha nem azért, hogy azon a helyen várják vissza, ahol elhagyta őket? S mit csinálhatnak egyebet, mint hogy várakoznak, ha nem akarnak is? A szigetről át lehetne menni a zátonyra, s onnan talán kigázolhat a partra, aki úgy ösmeri a lápot, mint a tenyerét. Aki tudja, hova lehet lépni, hol kell úszni, hol lehet gázolni. Aki tudja, melyik a csillagos hínár, amelyik az

embert is elbírja, melyik a suta hínár, amelyik csak vizet ereszt, ha rálépnek, s meghimbálja az embert, de le nem szakad alatta, s melyik a gyilkos hínár, amelyik a legharagosabb zöld, s olyan sűrű, összetartó szemre, de a legkönnyebb láb alatt is megnyílik, s feneketlen örvényt buggyant föl maga alatt. Tamás ugyan neki mert volna vágni akármilyen útnak, de hogy hagyja itt magára ezt a sok gyámoltalan gyereket, aki máris olyan, mint a megriadt nyáj?

- Itt maradunk, pajtások, ahol vagyunk, s visszavárjuk Pipitért. Addig szabad a vásár. Dolog semmi, mindenki úgy mulat, ahogy legjobban esik neki.

Nem is kellett ezt a parancsot kétszer kiadni. Még olyan jókedvű nép soha nem taposta az Isten szigetét, mint most. Játékban, hancúrozásban telt az egész napjuk, estére aztán el is törődtek úgy, hogy mire a nap lement, mind aludtak, mint az édes tej. Csak Tamás virrasztott fél-fél éjszakákon át, fölneszelve minden rezzenésre: jön-e már vissza Pipitér?

Az pedig csak nem jött, hiába teltek a napok, hetek. Helyette beköszöntött a láp legnagyobb ellensége, a nyár. Kéveszámra szórta tüzes nyilait a vizek világra, s felszívogatta a láp langyos vérét. A karcsú nádak ruganyos dereka meghajlott, koronás fejük ingva-lengve kereste a frissítő harmatot. Fonnyadó füvek párázata reszketett a légben, s tikkadtan röpködtek benne a szivárványcsillogású szitakötők is. Halálos nagy lomhaság borult a vizekre, fönt nem fodorodott felhő, lent nem bodorodott hullám.

Annál kedvesebbek voltak az esték, s Tamás alig várta, hogy a nap tüzes fáklyája kialudjon a messze vizekben. Ilyenkor ő tüzet rakott a gunyhó előtt a tisztáson, hogy elfüstölje a szúnyog-felhőket, s melléheveredve hallgatta a levelibéka kunkogását. Ez is azt jelenti, hogy nem lesz mostanában eső. Pedig a láp ugyancsak szomjúhozik utána. Mintha az ő mély sóhajtása volna esténként a szellőlibbenés, mely átsuhan az Isten szigetén, s hűsítő nyugalomhoz hoz a rajta lakóknak.

Egy este mást is hozott: kesernyés, fojtó füstszagot. Tamás körülnézett, s megakadt a szeme a keleti ég alján. Izzott az, mint a parázs. Mintha már visszatért volna a nap, amely épp az imént áldozott le nyugaton. S a piros zsarátnok aztán elkezdett fehér és sárga lángokat hányni, fekete fellegeket eresztetni: valahol a messzeségben égett a láp.

Ki tudná azt megmondani, mitől gyulladt meg a vízi világnak egy-egy tartománya? Szikra pattan valahonnét a száraz zombékba? Bujdosó nádi emberek gondatlansága vagy oktalansága csinálja a tüzet? A maguk belső melege lobbantja lánggra az összefüledt fűrétegeket? Mindegy az, akárki keleszti, bizonyos, hogy valami rémületesen szép látvány a lápégés.

Tamás óraszámra el tudta nézni a legyező gyanánt hajlongó lángnyelveket, s el tudta hallgatni a bent szorult lápi vadak halállármáját: a róka üvöltését, a farkas nyívását, a borz rőfögését, a hiúzkölyök makogását.

Egyszer aztán az ég megirigyelte ezt az ijesztő tűzijátékot a földtől. Gyűjtött ő másikat, fölségesebbet és méltóságosabbat. A sötétkék augusztusi égen szikrák lobbantak ki, hosszú, fényes csóvákat hagyva maguk után, mint láthatatlan ujjak titkos betűit. Hangtalanul, nesz nélkül suhantak az egek tündöklő vándorai; néha sűrűn, mint a pelyhek, a nagyobbak egyesével, s néha tarka szikrazáporra hullottak szét, s tűzpillangók gyanánt lebegtek le, hogy egyesüljenek földi testvéreikkel, melyeket az égő láp köszöntőképpen küldött eléjük.

Tamás, ahogy ott hevert a hamvadó tűz mellett, ölében a mélyen alvó Ádámka fejével, eltűnődött az egyre sűrűbben hulló égi tüzekre. Mik lehetnek ugyan? Tűzrózsák letépett szirmai, amiket játékos angyalkezek szórnak szét a hallgatag égi mezőkön?

Addig-addig tűnődött a gyerek, míg utoljára az ő feje is lecsukódott a fűbe. Elaludt, s álmában egyszerre rájött, mik azok a hulló csillagok. Nagy tüzes kardok, amiket az Úristen hatalmas bizonyágképpen villogtat a gyarló föld felett: „Ej, ha nekem ilyen kardom volna - gondolta magában -, de kiszabadítanám ezzel az édesapánkat!” S már éppen azon törte az eszét, hol vehetne ő olyan lajtorját, amin fölmehetne az égbe ilyen tüzes kardért, mikor egyszerre csak megrázta a vállát valami nehéz kéz.

- Hej, szolgám, szolgám, nem félted a fejedet, hogy ráesik valami bolond csillag, s kipróbálja, hogy benőtt-e már a fejed lágya?

Hej, hogy ugrott föl Szitáry Tamás, s elfelejtett tüzes kardot, hulló csillagot!

- Pipitér, kedves Pipitér, hogy jöttél vissza, kedves Pipitér? - borult a nyakába az öregnek.

- Mind a vízig szárazon, szolgám - mondta az öreg, s maga is letelepedett a tűz mellé. Már akkor Ádámka is fölbredt, s úgy leste a két gyerek a szót az öreg szájáról, hogy a pillájuk se rebbent.

Az öreg pedig sorra-rendre előszedte, ami a tarisznyájában volt. Nagy darab földet bekóborolt odajártában. Megfordult Kolozsváron is. Megtudta, hogy Szitáry Kristóf még most is rabul sínylődik. Elő se hozták abból a tömlőből, amelyikbe akkor dugták, mikor Hajdár basától elhozták. Meg se kérdezték tőle, vétkes-e vagy ártatlan. Úgy lehet, meg is feledkeztek már róla. Sokkal nagyobb dolgon töri most a fejét a fejedelem önagysága: azt szeretné kitalálni, hogy mért csavarodik a karó körül a paszuly balra, a komló jobbra. Semmivel se törődik azóta, hogy ennek a tudománynak nekiadta magát.

Még a kis Mihály herceget is elküldte a háztól, hogy ne lábatlankodjon otthon. Elküldte Kővárra, hogy hadd tanuljon bele a hadimesterségbe az Ebeczki uram keze alatt. Tud is már a kis herceg úgy bánni a puskával, hogy az apja se különben.

- Mit, te láttad a herceget, jó Pipitér?

- De beszéltem is vele!

- Jaj, Pipitér, de jó volt teneked! Aztán mit üzent legalább a herceg?

- Nem üzent az semmit, lelkeim, semmit.

A két gyerek egy kicsit elszomorodott, de Tamás rögtön felütötte a fejét.

- Ki kacagott ott a nádban?

- Cseng a füled, szolgám.

- Jól hallottam én, meg is nézem, ki az - ugrott föl Tamás.

- Majd inkább én - mondta Pipitér. - Lehet az is, hogy a kacagó sirály álmodik ott valami szépet.

Azzal az öreg fölkel, odament a nád szélébe, s beletapsolt egyik tenyerével a másikba. Csörgött, ropogott a nád, s kilépett belőle a két Szitáry elé - Apafi Mihály herceg.

Lett is olyan ölekezés, hogy még a csillagok is megálltak rá. Ahelyett, hogy elszaladoztak volna, azt nézték, hogy örül egymásnak a három gyerek. Elcsendesedett a csacska nádlevelek zizegése is. Azt hallgatták, hogy hogy került Mihály herceg az Isten szigetére.

Egyszerű sora volt annak nagyon. Pipitér meglátta a kis herceget a kővári vár kapujában, s elmesélte neki, hogy milyen nagy urak lettek az ő pajtásai. Azok nem is hercegek, hanem fejedelmek. Az Isten szigete az országuk, ahol nem parancsol se török császár, se német császár. Pedig hadseregük is van nekik, különb, mint a fejedelemnek. A fejedelem csapatai

közül egyiknek piros a dolmánya, a másíknak sárga, a harmadíknak zöld, a Szitáry-vítézek mind egyforma gúnyában járnak: rongyosan.

Nosza, Mihály hercegnek egyéb se kellett! Egyszerre azt kérdezte Pipitértől: befogadnák-e őt az Isten szigetére? Pipitér meg erre azt mondta, hogy: „Itt a kezem, csapj belé, hercegem!” S a herceg akkorát csapott bele, hogy úgy szólt, mint egy ágyú.

- S illa berek, nád a kert, úgy elfüstöltünk Kővárról, hogy nyomunk se maradt - nevetett a kis Apafí. Tamás azonban aggódva simogatta a homlokát.

- Félek, hercegem, baj lesz ebből.

- Ha baj lesz, Ebeczki uramnak lesz baj: mért nem vigyázott rám jobban!

- Keresni találnak.

- Keresni keresik, de találni nem találják - szólt közbe Pipitér -, hol leszünk mi már akkor, mikor a fejedelem megtudja, hogy a herceg úrfi elveszett!

- Ugyan hol leszünk?

- Hol ám, fiaim, valahol Törökországban! Mert ezt még nem is tudjátok, hogy én eladtalak benneteket a töröknek a rongyosokkal együtt.

Ádámka összeborzongott, a másik két fiú meg várta, mi lesz ebből. Pipitér alig tudott szólni, olyan nagy volt a nevetetnékje.

- Hát mikor megléptem innen a szigetről, Sárvárnak vettem utamat. Bementem Buzáth uramhoz, s azt kérdeztem tőle: venne-e gombát, mert annak nagyon bővíben vagyunk itt az Isten szigetén. „Edd meg magad, vén koldus - mordult őkegyelme vissza -, csinálnék én teveled jobb vásárt is.” „Mi vásárt, vitéz kapitány uram?” - kérdeztem én. „Miféle gyerekek azok, akikkel a minapában itt úszkáltál Sárvár alatt?” - kérdi ő. „Biz azok a senki gyerekei” - mondom én. „Hát azokat add el nekem, vén rongyházi!” „Ó, ó - mondom én -, hát mit csinálna azokkal, vitéz kapitány uram? Öreg már kegyelmed dajkának!” „Nem a te eszedhez való az - mondja -, eladnám őket a töröknek, az nagyon szereti inasnak, apródnak, ételfogónak, kuktának az efféle gyereknépet. Mindnyájan jól járnánk - azt mondja. - A gyerekeknek gyöngyéletük lenne, selyemben, bársonyban járnának. Kapnék értük szép summa aranyat, s tied lenne a fele.” „Itt a kezem, nem borjúláb” - mondom én erre. „De - ezt mondja - tán egynegyedével is beérnéd az aranyaknak?” „Azt sem bánom” - mondok. „Hát tán tíz arany is elég lenne?” „Jó nekem az is - mondom én -, mit is csinálnék én az arannyal itt a bíbicek közt?” „No, akkor elég lesz neked egy ezüsthúszas is” - s mindjárt a markomba is nyomta, ehol e, nézzétek meg, ha nem hiszitek.

S azzal megcsillantott a holdfényben egy olyan holmit, ami még sose fordult meg az Isten szigetén: a pénzt.

- Hát aztán mi lesz most, Pipitér? - kérdezték a gyerekek.

- Megmondom, úrfiak, de lépjenek közelebb. Nagyon csacska jószág ez a nád, bizony még kilocsogná, ha meghallaná, amit tervelünk.

Mit súgtak-búgtak, mit se, mindegy az. Csakhogy a három gyerek tapsolt örömeben. Pipitér azonban lecsendesítette őket.

- Gyerünk aludni, még hunyhatunk vagy három órát. Mire a Fiastyúk lecsúszik odáig, ahol a máramarosi hegyek ködlenek, akkor nekünk ott fent kell lennünk, ahol a sárvári vár feketéllik.

Míg Pipitér ágyat vetett a fejedelem fiának a legpuhább mohából, Szitáry Tamás fölnezett az égre. Megtalálta már azt a lajtorját, amelyik fölvezet a jó Istenhez: imádkozott.

13. Buzáth uram jó vásárt csinál

Mire a hajnal az első piros csíkot odafestette az ég aljára, az Isten szigete már a sárvári vár tövében ringatódzott. Pipitér összehívta a rongyosokat.

- Idáig elsegített bennünket a sziget, gyerekek, de tovább nem visz. Ha a várkapura akarunk kerülni, nem kell megijedni egy kis hideg fürdőtől. Amúgy se árt egyikteknek se egy kis mosakodás.

A másik percben már a vízben lubickolt egész népe az Isten szigetének. Pipitér legelül, nyakában a kis Apafival. A kis herceg ugyan sokkal jobban szeretett volna úgy cselekedni, mint a többiek, de Pipitér a nyakába vette, akárhogy kapálódzott.

- Csak jól kapaszkodj a nyakamba, lelkem hercegecském. Ne félj, úgy lehet, én is kapaszkodok még a tiedbe, ha nem sikerül Buzáth urammal a vásár.

Ahogy a szárazra értek, Pipitér egy szálíg elbújtatta a népét a sűrű bozótban, amelyik a vár alatt burjánzott. Ő maga pedig odakullogott a vár tövébe, s elkezdett kurjongatni torkaszakadtából:

- Hahó, hahó, nagy baj van, kaput nyissatok!

Nagy sokára felpattant a kaputorony ablaka, s a kapuőr kidugta rajta a fejét.

- Mi kell? - kérdezte nagy álmosan.

- Az, hogy nyisd ki a kaput!

- Ki fia vagy, hé, hogy így parancsolgatsz? - förmedt rá mérgesen a katona. - Még a kakas se kukorintott, mit akarsz ilyen korán?

- Buzáth kapitány urammal akarnék beszélni.

- Alszik az még ilyenkor, földi. Most fordul a másik oldalára. Mi sorod van vele?

- Azt nem kötöm a te orrodra.

- No, hát tartsd meg magadnak! - morgott az ór, s becsapta az ablakot.

- Jól van, atyámfia, nekem nem sietős! - kiabált föl Pipitér. - Hanem aztán nekem ne tégy szemrehányást, ha olyan deresen lovagoltat meg a kapitány, amelyik egyet se lép, mégis összetöri minden porcikádat.

- Hát kicsoda kelmed? - szólt ki megint dühösen a strázsas.

- A fejedelem postása vagyok. Levelet hoztam tőle a kapitánynak.

- Bánom is én!

- Meg a zsoldot is hozom a tarisznyámban.

- Isten hozott, jó ember! - vigyorgott le erre a katona. - Hát mért nem azt mondtad mindjárt? Hiszen téged várunk egy fél esztendeje. Nyitom már!

Nyikorgott a nehéz vaskapu, s Pipitér besuttyant rajta. Odabent aztán sok bolyongás után csakugyan bejutott Buzáth uramhoz, aki javában húzta a bőrt a fagyon. Hanem arra a jajgatásra, amit Pipitér csapott, fel kellett ébrednie a jámbornak, ha mind a két fülére süket is volt. Ijedten ugrott föl a medvebőrről, s kereste a kardját a félhomályban.

- Mi az, ki jár itt, kit nyúznak?
- Jaj, jaj, uram, én vagyok itt, az Isten szigeti ember.
- Hozott a mándruc! Mit zavarogsz itt éjszakának idején?
- Jaj, uram, nem a mándruc hozott engem! Én hoztam inkább az Isten szigeti gyerekeket.
- Az már beszéd. Hova tetted őket?
- Nem tettem én sehova. Ott vannak már azok, szegény báránycák, ahová szántad őket.
- Hol, csak nem a török kezében?
- Vagy igen, nagy jó uram. Itt lepett meg bennünket a bátkai erdőben.
- Ember, tudod-e, mit beszélsz? Az innen csak fél óra járás. Azóta tán már itt is vannak a várban! Rajta, emberek! Csukjátok ki a kaput, nyissátok be a kaput! Fegyverbe, vitézek! Az ágyúk mellé, legények! Jaj, sehova se menjetek! Itt ne hagyjatok! Fussatok, maradjatok! Jaj, ilyen gyalázat! Jaj nekem, szegény fejemnek, elvették fölüle Sárvárat!

Pipitért meg-megrázta belülről a nagy nevetgetnék, de erőt vett magán, s megszólalt szép csendesen:

- Tán odáig még nem vagyunk, nagy jó uram. Hiszen csak öten vannak a törökök, ötük közül is ló az egyik, annak is pénzes tarisznya van a hátán.

Az előbb a fejét verte a gerendába Buzáth uram, most meg az oldalát verte a falba, olyan táncolásba kapott örömeiben.

- Micsoda, öten vannak a törökök egy lovadmagukkal? Egy lovadmagukkal vannak öten? Pénz van az iszákjukban? Az iszákjukban pénz van? A mienk az már! Az enyim már az! Megütközünk velük! Elfogjuk őket! Halálra aprítjuk! Fölnégyeljük! Nyársba húzzuk! Kerékbe törjük!

Magára kapta a kacagányát, riadót fúvatott, s kisvártatva kirobogott a kapun az egész fegyveres őrség. Buzáth uram nyargaltában visszaordított Pipitérre:

- Te csak maradj itt, jó ember! Hogy búcsút vehess a gyerekeidről, ha mink hazajövünk a fényes diadallal.
- Igenis, nagy jó uram, itt maradok parancsolatodra - mosolygott Pipitér, s aztán odafordult a kapushoz, aki szájátva nézte ezt a nagy éjszakadást, földindulást. - Ugyan, földi, behívhatnám-e a várba a gyerekeimet, akiket a kapitány őkegyelme emlegetett?
- Bánja a kánya! - vont vállat a kapus, s behúzódott az odújába tovább szenderegni. - Csak aztán jól bezárja kend a kaput, s hozza föl hozzám a kulcsot.
- A kaput is bezárom, a kulcsot is fölviszem - ígérte Pipitér készségesen, s azzal kiballagott a vár elé, ott aztán harsányan elkiáltotta magát: - Befelé, rongyosok!

A bokrok szétnyíltak, s kilépett közülök a rongyos hadsereg, rongyosabban, mint valaha, mert a bozót kegyetlenül megtépte őket. Szép hadirendben álltak, élükön mind a két Szitáry gyerek, középen a kis Apafival. Pipitér hátul maradt sereghajtónak.

A kapus kinézett az apró lábak dobogására, s nem győzte a fejét csóválni: ejnye, de sok gyereke van ennek az öregembernek!

Pipitér pedig nagy robajjal csapta be a kaput, ráfordította a kulcsot, föltette rá a mázsás pántokat, aztán fölballagott a kapushoz.

- Ejnye - támadt az rá mérgesen -, kend mindig csavarog, mint a hazajáró lélek! Nem hagyja nyugodni az embert.

- Dehogynem, fiam, dehogynem! Inkább most is azt jöttem megmondani, hogy most ugyan kipihenheted magad. Gondoskodtam a számodra jó hűvös helyről. Odalent a várpincében. Ott még a legyek se látnak csípni, mert sötét van.

A legény először csak a száját tátogatta, a szemét forgatta, aztán kapálódzott is egy kicsit, de a rongyosok kemény keze hamarosan megtanította rá, hogy ki most az úr a háznál. Utoljára aztán csendesen, megadással ballagott le a pincébe.

- Nekem mindegy, csak ennem adjék kendtek eleget!

Azzal az egy-két szál cseléddel, szakáccsal, lovászgyerekkel, aki a várban ténfergett, könnyen boldogultak. Azoknak még tetszett is a tréfa, s kiálltak a bástyákra lesni: mi lesz itt, ha Buzáth uram megjön?

Az pedig nemsokára megjött egész hadával. Dúlt-fúlt, verte a kaput ököllel, rúgta lábbal.

Pipitér kidugta a fejét a toronyablakon.

- Hohó, otthon garázdálkodják az úr! Ott kinn tágas, itt benn szoros!

- Jó, hogy itt vagy, szép mákvirág - csikorgatta a fogát Buzáth uram -, majd beszélek a fejeddel, csak belül lehessenek!

- Ide ugyan be nem kerülsz, uram - lóbálta Pipitér csendesen a fejét, amelyikkel Buzáth uram közelebbről szeretett volna beszélni. Hanem erre a furcsa kijelentésre egy kicsit meghökkent:

- Nem-e? Én parancsolnék tán ebben a várban, vagy mi a macska?

- Nem itt, uram. Itt Apafi Mihály parancsol.

- Nono - mondta zavarodottan Buzáth uram -, én is úgy értettem. Úgy értettem én is.

- No, én meg nem úgy értettem, ahogy te - felelte neki Pipitér, s azzal becsapta az ablakot. Kisvártatva azonban megint kinyitotta. - Igaz is, majd elfelejtek kegyelmednek szerencsét kívánni ahhoz, hogy ilyen jó vásárt csinált!

Többet aztán elő nem jött, akárhogy dörömbölt Buzáth Gáspár az embereivel.

14. Harcsabajusz, gyékénybocskor

Az Apafi-palotában csupa bánatos arcokkal, kisírt szemekkel találkozott Buzáth Gáspár.

„Nini, itt már tudják, hogy oda van Sárvár!” - gondolta magában.

Csak azon nem győzött csodálkozni, hogy miért nem fogják hát le a darabontok, mihelyst belépett. Mert érezte, hogy ugyan rászolgált a büntetésre.

- Hol van a fejedelem önagysága? - kérdezte valami kéztördelő asszonycselédtől. Az szólni se tudott, csak a fejével biccentett egy sarokszoba felé.

- Ott ni! A duzzogóban!

A duzzogó az a szobája volt a fejedelemnek, ahová olyankor szokott bezárkózni, ha nagyon bántotta valami. Buzáth uram megnyomta a kilincset: az ajtó kinyílt. Valamin nagyon haragudhatott a fejedelem, ha még az ajtót is elfelejtette bezárni!

Nem látszott pedig rajta, hogy haragszik. Inkább szomorú volt sápadt, színehagyott orcája, és vörösre sírva neki is a szeme. Buzáth uram kétszer is meghajolt előtte köszöntésképpen, de a fejedelem nem akarta meglátni, pedig ránézett. Buzáth uramnak egyre jobban izzadt az üstöke, s nagyon csendesén szólalt meg:

- Baj van, nagyságos uram, baj van.

- Bizony baj, baj, Ebeczki uram.

„Nini - reménykedett Buzáth uram -, a fejedelem csúfolódik. Duplán adja vissza a szót. Aztán még tréfálkozik is: Ebeczki uramnak szólít. Hátha meg is lehetne engesztelni szépszerével.”

- Nagy baj ez, nagyságos uram!

- Bizony nagy, bizony nagy!

- Rá se gondoltunk, hogy így elveszhessen.

- Bizony nem, bizony nem.

- A mi legfőbb erősségünk, legbiztosabb menedékünk.

- Bizony az, bizony az.

- S még azt se tudjuk, ki vette el tőlünk. Német volt-e, török volt-e?

- Német-e, török-e?

- Én egyiket se hiszem, nagyságos uram.

- Nem, ugye, Ebeczki uram? Hát mit hisz kegyelmed, Ebeczki uram? Eltévedt valamerre az erdőben?

- Kiről beszél, nagyságos uram - képedt el Buzáth -, hát nem a sárvári várról?

- Hát kelmed, Ebeczki uram, nem az én elveszett fiamról?

- Nem én, nagyságos uram. Én azt jöttem megjelenteni, hogy Sárvár elveszett. Nem is vagyok én Ebeczki uram, hanem vagyok Buzáth uram, nagyságodnak szégyenkező szolgája.

- Bánom is én! - vont vállat a fejedelem, s Buzáth uram életében először örült annak, hogy a fejedelem nem törődik vele. - Hanem ha kelmed nem az igazi Ebeczki uram, hát akkor jöjjön elő az igazi Ebeczki uram.

Az is előkerült hamarosan, s tán századszor mesélte már el a fejedelemnek, hogyan veszett nyoma a kis hercegnek. Harmadnapja most, mikor utoljára látták. A várkapuban beszélgetett egy vándorló formájú, harcsabajuszú öregemberrel.

- Nem olyan hunyorgó szürke szeme volt annak az öregembernek? - szólt közbe Buzáth uram, amire Ebeczki uram jócskán nyersen adta vissza a szót:

- Van nekem egyéb dolgom is, mint hogy minden jöttmentnek a szemébe nézegessek, olyan-e, mint a macskáé vagy mint a csókáé. Annyit azonban tudok, hogy az öregembernek gyékénybocskor volt a lábán, a bajusza meg a szájába lógott, mint a harcsának.

- Hiszen akkor azt a gyékénybocskoros öregembert én ismerem! - csattant fel Buzáth uram. Meg is bánta mindjárt, mert a másik két úr fölugrott, s ki a dolmányát, ki a nyakravalóját ráncigálta Buzáth uramnak.

- Felelj, ember, az Úristen áldjon meg: kicsoda az?

Buzáth uram lehorgasztotta a fejét.

- Azt én se tudom. Nem ismerem a nevét. De azt tudom, hogy hol lehet megtalálni.

- Hol, hol?

- Sárvár várában.

A fejedelem az ajtónak, Ebeczki uram az ablaknak ugrott, s telekiabálták a palotát:

- Fogjatok gyorsan, nyergeljete hamar! Gyerünk Sárvárra!

- Nagyságos fejedelem... hm... hm... izé... alássan követem, bajos lesz oda bemenni - köszö-rülte a torkát Buzáth uram. - Talán jobb volna, ha mi ketten Ebeczki urammal előremennénk szálláscsinálónak.

- Miért, Buzáth uram? - nézett rá meglepődve a fejedelem. - Miért vág kelmed olyan keserves képet, mintha tormaiba harapott volna?

- Jaj, nagyságos uram, ha csak torma lett volna! Nem torma volt az, hanem bolondgomba, amibe én beleharaptam!

Elmondta aztán szegrül végre, hogy játszott a Sárvárt nagy oktanul. Azt persze kifelejtette, hogy hogy akart ő jó vásárt csapni. Jobbnak látta vele nem dicsekedni, ámbátor abban az időben nem volt ritkaság az ilyen dolog.

A fejedelem kedvetlenül csóválta a fejét.

- Megbocsátok kelmednek, Buzáth uram, ha visszaszerzi, amit elveszejtett. Meg kell ostromolni Sárvárt. Segítsen benne Ebeczki uram is. Hanem arra vigyázzanak kegyelmetek, hogy annak a gyékénybocskoros embernek hajszála se görbüljön. Hátha ő meg tudja mondani, hová lett a fiam.

15. Sárvár ostroma

Másnap hajnalban Kővár megindult Sárvár ellen.

Úgy kell ezt érteni, hogy a két vár mindössze vagy félnapi járóföldre esett egymástól, s Kővár várából vitték át a hadiszerszámokat Sárvár ostromára.

Először ugyan megpróbálták szépszerével boldogulni. A két kapitány követet küldött a sárváriakhoz: kínálja föl nekik a békét. Ha maguk jószántából kitakarodnak a várból, mehetnek isten hírével, amerre akarnak. Nem lesz semmi bántódásuk.

A követnek csakugyan fel kellett kínálni a békét, mert be nem eresztették a várba. Csak úgy a tövéből kurjongatott fel a falakra: nesztek a béke, nyúljatok érte! Nem nyúlt biz azért senki. Hanem láthatatlan kezek úgy meghajigálták a követet vadkörtével, hogy esze nélkül sarkantyúba kapta a lovát, s úgy nyargalt vissza Kővárra. Nagy pironkodva állt meg a két kapitány előtt.

- No, mit üzentek a sárváriak?

A legény megmutatta az ábrázatát, amit összevissza kékítettek a kemény vadkörték.

- Ennyit üzentek mindössze. Sose láttam ilyen cifra ellenséget, amelyik vadkörtével lövöldöz.

- No, az még vadabb is lesz, amivel mink visszalövünk! Annak a magjába fejestül beletörik a foguk!

Azzal megindultak Sárvár felé a kővári nagy kerekas ágyúk, a kőhányó mozsarak, a mezei tarackok, dübörögve, csörögve a sziklás utakon. Utánuk a kővári hadak, lándzsások, kopjasok, muskétások.

Legelől talpig fegyverben a két kapitány, széles lengyel kard az oldalukon, szakállas puska a vállukon, tollas buzogány a markukban. Olyan hadikészülettel voltak, hogy meg lehetett volna vele venni Bécset.

Mikor uzsonnatájban megérkezett a sereg Sárvár alá, s nekikészült a táborozásnak, Buzáth uram mérgesen dörzsölte a kezét.

- Hiszen csak azt a harcsabajuszút megfoghassam!

- Hiszen csak megfoghassuk: mindjárt tyúkkal-kaláccsal kell hozzá lennünk. Tudja kelmed, mit mondott a fejedelem: hajszála se görbüljön, mert csak ő adhatja elő a herceget!

Ebben a percben valami füttyülést hall Ebeczki uram a feje körül, hirtelen lekapja a nyakát, hát abban a percben leválik a süvegéről a kerecsenforgó. Úgy lesodorta azt onnan egy golyó, mintha soha ott se lett volna.

- Ej, de szép lövés volt, forgós-teringette! - hüledezett a jó úr. - Magam se csinálhattam volna különben. Mintha csak én tanítottam volna a mesterét.

De a többi urak is ugyancsak kapkodták a fejüket, hullott közójük a golyó, mint a jégeső.

- Jó lesz innen továbbhúzódni, mert ennek már fele se tréfa. Ez már több, mint vadkörte.

Csakugyan visszahúzódott a tábor még egy jó puskalövésnyire. Ott vonták föl a kapitányok sátrát, akik elkezdtek tanácskozni: mitévők legyenek?

- Meg kell kezdeni az ostromot. Hadd szólaljanak meg az ágyúk - vélte Ebeczki uram.

Buzáth uramnak azonban nem füllött a fogához ez a beszéd. Csupa ijesztgetésre szánta ő az ágyúkat. Csak nem bolond, hogy a saját várát összelövöldözze?

- Hát mi jobbat tud kelmed?

- Küldjön hozzájuk még egy békekövetet.

- Hát szaladjon kelmed!

- É-én? - meresztgette a szemét Buzáth uram. - Még hogy én alkudozzam a saját váramra? Dejszen énvelem szoba se állnak! Próbáltam én azt már egyszer. Még most is ég belé az orcám.

Utoljára aztán Ebeczki uram vállalta el a követséget. Abba a lyukba, amit a süvegén ütött a golyó, beletűzött egy nagy fehér keszkenőt, ami azt jelentette, hogy ő nincs semmi rossz szándékban, tehát meg ne lövöldözzék - és odaballagott a vár elé.

- Hahó, hahó!

- Hahó! - kiáltott vissza egy vékony gyerekhang, amelyiknek a gazdáját sehol se lehetett látni. De a hang nagyon ösmerősnek tetszett Ebeczki uramnak.

- Békeajánlatot hoztam.

- Tartsd meg magadnak!

- A fejedelem megbocsát nektek.

- Azt majd csak akkor hisszük el, ha ő mondja. Jöjjön ide önagysága a maga személyében. Tiveletek nem állunk többet szoba!

Ebeczki uram megvakarta a feje búbját.

- Legalább azt mondjátok meg, miféle népek vagytok!

- Majd megmondjuk a fejedelemnek. Vagy meg se kell mondani. Majd megösmer az magától is.

Mit volt mit tenni, visszasomfordált Ebeczki uram, s megtanácskozta a dolgot kapitánytársával. Szégyen, nem szégyen: ide kell hívni a fejedelmet. Meg kell neki írni, hogy ezt a várat csak ő veheti meg a láthatatlan ellenségtől.

Mert a jó urak csakugyan nem sejtették még most se, kik azok, akik olyan könnyűszerrel megkaparintották Erdély végvárát. A három nap alatt, míg ott táboroztak tehetetlen bosszúsággal, csak egy csomó gyereket láttak a bástyákon ácsorogni.

- Ugyan hol vette itt magát az a sok gyerek? - tűnődött Ebeczki uram. Buzáth Gáspár csak a fejét rázogatta, csak a fogát szívogatta, de nem szólt semmit. „Az én Isten szigeti gyerekeim azok - gondolta magában -, akik oly rettentő sokba kerültek nekem, pedig csak egy tallért adtam értük, az is lyukas volt.”

Harmadnap reggelre megérkezett a fejedelem nagy, üveges batárban. Az erős moldovai paripák habosra szaladták magukat, s alig pihegték a fáradságtól.

A fejedelem sápadt volt, homlokán mély barázdákat szántott a nyugtalanság, szeme körül az álmatlanság karikája kékllett. Ahogy kiugrott a kocsiból, egy-két szót váltott a kapitányokkal, s nekiindult a várnak. Buzáth uram azonban eléje ugrott.

- Hová gondol nagyságod? Csak nem megy fegyvertelen kézzel az elé a gonosz nép elé? Bizony még meglövöldözik nagyságodat!

Apafi azonban rá se hallgatott a jóskodásra, hanem lépkedett sebesen a vár felé. Láttára nagy mozgolódás támadt a bástyákon. Egy csomó rongyos gyerek futkosott előre-hátra. Puskája azonban volt annak valamennyinek, hiszen találtak a várban eleget. Egy öreges ember, maga is rongyos, igazgatta őket egy kegyetlen hosszú náddal, amelyiknek a végén az Apafi-lobogót csavargatta a szél. Vörös selymén szépen meg lehetett látni az arannyal kivarrtott címert, a karddal átfúrt sisakot, mikor az öregember magasra emelte a lobogót, és tisztelgett vele.

„Úristen, de furcsa népség!” - mosolyodott el nagy bánatában is a fejedelem, s egyszerre meghökkenve kapott a homlokához. Ejnye, milyen ismerősnek tetszik neki a bársonykucsmás, karcsú gyerkőc, aki nem is olyan rongyos, mint a többi. Kék atlaszdolmány feszül a karcsú testén, zománcos kard csillog az oldalán. Az arcát nem lehetett ugyan jól kivenni a nagy magasságban, de járása-kelése, szép magatartása, minden mozdulása egészen olyan, mint... Boldog Isten, igazán az lenne?

- Hej, te fiú - kiáltott fel a fejedelem -, nemde nem te volnál-e Apafi Mihály herceg?

- Igenis, én vagyok, nagyságos fejedelem! - tisztelgett a kardjával az atlaszruhás gyerek.

- Hohó, fiamuram, gyere csak le ide hozzám, hadd beszéljek a fejeddel!

- Nem én, apámuram, le nem megyek addig, míg velem nem jönnek a pajtásaim is: Szitáry Ádámka meg Szitáry Tamás.

- A Szitáry gyerekek? - álmélkodott a fejedelem. - Hát mit bánom én, jöjjenek le veled a Szitáry gyerekek is!

- Nem lehet ám, apámuram! Nem emlékszel rá, hogy mit fogadott a Tamás? Azt, hogy ők addig a színed elé nem kerülnek, míg szabad nem lesz az édesapjuk, Szitáry Kristóf.

- Az ám, ni, csakugyan! Én már meg is feledkeztem Szitáry Kristófról. Üsse kő, hát legyen szabad Szitáry Kristóf is! Mindjárt szalajtok egy futárt a kolozsvári várnagyhoz, hogy eressze szabadon Szitáry uramat.

Nem telt bele három szempillantás: rettentő örömujjongások közt sarokra nyílt a nagy vaskapu. Csakhogy nem a rongyosok ujjongtak, hanem az ostromló sereg. Buzáth uram olyan kevélyen lovagolt be a várba, mintha nehéz harcban a török császártól foglalta volna vissza egymaga.

Annál szótlanabbak voltak a rongyosok. Mi lesz most övelük? Se szigetük, se várunk már. Még Pipitér is hallgatagon csoszogott le s fel a gyékénybocskorban az udvaron, addig, míg a fejedelem bezárkózott a címerterembe a fiával, a két Szitáry gyerekkel meg a két kapitánnyal. Mi lesz most, teremtő Isten, mi lesz?

16. A Murmuc

Hát az lett, hogy a fejedelem hol sírva, hol nevetve hallgatta végig, mikor Szitáry Tamás elmesélte bujdosása hosszú történetét. Még Pipitérnek is elő kellett állni, s beszámolni arról, aminek ő volt a mestere: hogy hogy vitte el a kis herceget az Isten szigetére s hogy zárta ki Buzáth uramat a maga várából.

Csavargatta is Buzáth uram a fejét, mint akinek megakadt a gombóc a torkán, de aztán megnyugodott egy kicsit, mikor látta, hogy milyen jóízűt nevet a fejedelem.

Hanem azért meg nem állhatta, hogy alattomban meg ne fenyegetse az ujjával Pipitért.

- Megállj, vén róka, kerülsz te még az én kezembe!

Pipitér azonban barátságosan hunyorgott vissza.

- Akkor is én harapom meg kegyelmedet!

A fejedelem azonban megint elkomolyodott, mikor megveregette a Szitáry gyerekek vállát.

- Majd belenézek édesapátok ügyébe. Hátha ártatlan ő abban csakugyan, hogy kihullott a sólyomnak az aranyszárnya. Mármost magam is azt gondolom, hogy csak derék apa lehet az, akinek ilyen derék fiai vannak. - Aztán nehéz sóhajjal pillantott Pipitér felé. - Meg akinek ilyen hűséges cseléde van! Ó, ha nekem volnának ilyen hűséges embereim!

Pipitér térdre esett, s megcsókolta a fejedelem kezét.

- Bizony mondom neked, nagyságos uram, hogy nem vagyok én hívebb cselédje Szitáry uramnak, mint amilyen hív szolgád ő tenéked.

Meg is ijedt aztán az öreg, hogy ilyet mert mondani együgyű cseléd létére, s kapta volna már vissza a szót, de a fejedelem barátságos mosollyal adta ki a parancsot:

- Hanem most már gyerünk Kolozsvárra mindnyájan, úgy, ahogy vagyunk. Mert nagyon nehezen várnak ott már bennünket.

Buzáth uram nagyon erősködött, hogy ő ott nem hagyja többet a várat, de a fejedelem csúfolódva legyintett feléje.

- Sose féltsé kelmed, benne maradnak a rongyosok!

A rongyosok ott is maradtak a régi várnéppel együtt, hanem Pipitér nem maradt el a kis gazdáitól. Bizony nem azért szenvedett velük, hogy most ne is lássa a nagy boldogságukat.

Csupa ünnep volt az útjuk hazafelé. A sárvári furcsa esetnek híre futott már akkor egész Erdélyországban, s amerre mentek, mindenfelé tolongott a nép, hogy megláthassa a híres Szitáry gyerekeket. Teleszórták őket virággal, jutott belőlük még Pipitérnek is, akárhogy bujkált a nagy dicsőség elől.

- Ej no, még kiveri a szememet ez a sok szeles népség! Pedig meg akarom még én látni az én nagy jó uramat!

A jó Apafi Mihályt se éljenezték még meg ennyit életében, mint most. Igaz, hogy ezt se vette magára.

- Neked szól ez, fiam, neked - mondta boldogan a kis hercegnek, aki nem győzte emelgetni süvegecskáját, s szórni a vidám köszöntést jobbra-balra ragyogó szemével.

A két Szitáry gyerek meg annál hallgatagabb lett, mentül közelebb értek Kolozsvárhoz. Ahogy eléjük mosolyogtak a rég látott ismerős tájak, az erdőkoszorús hegyormok, a virágos halmok, a szelíd völgyek, amiknek ölében úgy lapultak a tiszta kunyhók, mint fehér galamsereg, üzte, hajtotta szívükben egyik gondolat a másikat. Elandalodásukból Pipitér rezzentette fel őket.

- Nini, mindjárt beérünk Hídalmásra! Ugyan megvannak-e még friss jó egészségben a Piszliczárók?

Az egyik Piszliczár alatt a Murmuc majmot értette az öreg, de bizony a szép kastély kapujában csak a másik fogadta őket: az igazi Piszliczár. Ugyan kihúzta magát erre a nevezetes alkalomra: olyan hosszú prémes dóka volt a nyakában, hogy éppen csak a sarkantyúja látszott ki alóla. A kis Iluci is ott állt az oldalánál, lenge patyolat ruhácskájában, s nefelejcs szeme már messziről köszöntötte Ádámkát. Piszliczár pedig kiállt az út közepére, s ott bukdácsolt a hosszú dókában.

- Nagyságos, méltóságos, drágalátus fejedelem, én vágyom a becsulátus Piszliczár. Ne kerülkozzátok el az én szegin házamat. Ed kicsi frissítő, ed kicsi hűsítő. Ami kerülkozik szegin házamban.

Azután a két Szitáry gyereknek borult a nyakába.

- Aránus úrficskák, mennit emlegettelek tiktukat! Mennit nem siratultam háládatusan apáduratuk!

Még Pipitért is megkörményezte nagy jóindulattal, de az öreg olyan szemeket vetett rá, mint a vasvilla. Alighanem kívánt volna is neki szerencsés jó napot a maga módján, ha a fejedelem meg nem szólal:

- Nem bánom, jó ember, megiszunk nálad egy pohár citromos vizet. Legalább megnézzük a szép kertedet, úgyis sokszor hallottam már hírét.

Piszliczár nem tudott hová lenni a boldogságtól, ahogy a fejedelem kíséretével bevonult a kapun. Sürgött-forgott, ugrabugrált jobbra-balra, s egypárszor majd orra bukott a hosszú dókában.

- Szaladj, kislányom, az édesapád után - fordult a fejedelem nyájasan Ilucihoz -, mondd meg neki, nem kívánom én, hogy ebben a kegyetlen melegben is a nyakában hordozza azt a hosszú köpönyeget. Bizony még kitöri benne a lábát.

- Ó - mondta Iluci elpirulva -, nem is azért vette azt föl apámuram, csak a bal karját takargatja vele, mióta olyan csúnyán megszaggatta a Murmuc.

- Ki az a gonosz Murmuc? - kérdezte a fejedelem.

Erre Ádámka sietett a válasszal:

- Az egy nagy majom, nagyságos uram. Piszliczár bácsi, megvan-e még a Murmuc? - kérdezte a gazdát, aki éppen visszaérkezett, a kezében egy aranyos tálcával, aranyos tálcán kristálybillikomokkal.

- Megvagyun, de nem nágyun, az a gonosz májum - felelte Piszliczár. S olyan reszketés állt bele a karjába, hogy csörömpöltek bele a kristálybillikomok az aranyos tálcán.

- Szeretném megnézni ökegyelmét - mondta a fejedelem.

De erre már éppen elejtette Piszliczár a tálcát.

- Nagyságos, méltóságos, drágalátus fejedelem, ne kívánd aztat. Csipi, rúgja, harapulja becses szemiledet. Kalickába vágyunk berekesztelve hamis firegje Murmuc.

- De már akkor meg éppen megnézem, ha ilyen nagyon veszedelmes jószág - mondta a fejedelem, aki életében mindig nagy kedvelője volt az állatoknak. S azzal megindult a folyosó vége felé, ahonnan haragos mormogás hallatszott.

Murmuc kalickája volt ott csakugyan, de a híres állat nem várta be a fejedelmi látogatást a maga palotájában. Hogy olyan sokat emlegették a nevét, kikíváncozott belőle, főlzakította az ajtaját, s egyszerre ott termett a vendégek előtt. De nem nézett az se fejedelmet, se herceget, hanem ahogy Szitáry Ádámkát meglátta, egyszeriben eléje ugrott, s jókedvű vigyorsággal átnyújtott neki egy piros bőrtárcát.

- Mi lehet ez? - álmélkodott a gyerek, s főlzakította az erszényt. Hát csak úgy dőlt belőle a sok aranyforint, egyik fényesebb, mint a másik, szanaszét gurulva a folyosó márványán.

- Áj-háj, enim szép aránim! - hörögte Piszliczár, s magáról megfélekedve, mind a két kezével kapkodott az aranyak után. - Ed esztendeje eltolvajulta gonosz májum tülemtul, s ide nem ádulda nekemnek.

A fejedelem fölemelt egy aranyat, s megnézegette elül-hátul. Hát az ő képe volt rajta - az, amelyikről lefelejtette a bajuszt a zalatnai pénzverőmester.

- Hm, hát a te pénzed ez, jó ember?

- Bizon hod enim, drágalátus fejedelem. Kettuszáz darab volt belule.

- Hát aztán hol szerezted őket?

- Mit tudjak én aztat, fejedelem? Pinz gurul ide-uda. Ma kápum, holnap á dum.

- Az ám, jó ember, csakhogy egy kis hiba van a kréta körül. Ebből az aranypénzből nem vertek többet ennél a kétszáz darabnál. Azt pedig én elküldtem Hajdár basának. Szitáry Kristóf uram vitte neki. Megmondjam-e most már, becsulátus Piszliczár, hogy hol vetted te ezeket az aranyakat?

A becsületes Piszliczár úgy hanyatt vágta magát a márványkövön, hogy meg nem mozdult semmi költögetésre. Pedig még a Murmuc is megsimogatta az üstökét, s úgy vihogott mellé, mint aki tudja, hogy most valami nagyon érdemes dolgot művelt. De hiszen tudta ő, hogy kit illet az a pénz!

17. Minden jó, ha a vége jó

Murmuc látta azon a szomorú éjszakán, hogy kitől vette el a pénzt Pizliczár uram.

Iluci pedig ráborult az apjára, s zokogva csókolgatta élettelen kezét. A fejedelem jószággal intett neki.

- Ne félj, fiam, majd magához tér az, mire Kolozsvárra érünk. Fektesse föl egy kocsira, Pipitér majd gondját viseli neki az úton.

Mikor a menet befordult a kolozsvári határba, a két gyerek pillantása legelőbb is a temetőre esett. A temetőben is arra a sírra, amit legutoljára láttak Kolozsvárból.

Egészen befutotta azt már azóta a fehér vadrózsza. Levele se volt, csupa virág a tövétől a hegyéig, s úgy lobogott az esti fuvallatban, mintha annak a keze lobogtatna köszöntőben fehér keszkenőt, aki a vadrózsák alatt nyugszik.

- Isten hozott, isten hozott!

De nini, integet ott más is, nemcsak a vadrózsák! Valaki odatámaszkodik a diófa fejfára, s kiterjeszti a két karját, mintha ölelésre hívogatna. Egy kicsit megfehéredett a haja, egy kicsit megsárgult az orcája; de azért mégiscsak Szitáry Kristóf az. Úgy nevet a szeme, mint a napocska az égen, pedig tele van könnyel, mint az ég alja felhővel.

- Édesapánk, édes jó apánk!

- Nagy jó uram, édes gazdám!

- Én lelkeim gyermekeim, kedves öreg szolgám!

Nem lehetett azt sírás nélkül megállni, ahogy ez a négy ember összeölelgette egymást. Még Buzáth uram is a keszkenőjét kereste, de sehol se találta. Jó szerencse, hogy Pizliczár uram is magához tért ezalatt, s odanyújtotta a maga piros selyem zsebbelijét.

- A lippai bég ajándika. Szip selem, finum selem, igazándi bizánci selem. Én már beléje siránkuztam. Csak meg nem állhatulja eztet a szip örvendezkedést könny nélkül a becsulátus ember.

Szitáry Kristóf karon fogta a két fiát, leborult a fejedelem előtt is, megköszönni neki visszaadott szabadságát. A fejedelem sietett felemelni.

- Szitáry uram - mondta neki -, erről majd beszélünk még egymással. Most sietős az utunk, mert a fejedelemasszony nagyon várja azóta a fiát, ezt a haszontalan gyereket, ni! Kelmed pedig menjen haza a maga családjával a Cseperke utcába, úgyis régen jártak otthon. Reggel azután majd lássuk egymást.

No, az a reggel olyan szép reggel volt, hogy még esztendőik múlva is emlegették Erdélyben. Éjszaka megjött az eső, a rég várt eső, s úgy szakadt az áldás, mintha öntenék. Reggelre azonban sima volt az ég, mint a két Szitáry gyerek arca, kék, mint az Iluci szeme, s úgy mosolygott a nap, mint a fejedelem ónagysága meg a tanácsosai.

Ott ültek a nagy bársony karosszékekben a tanácsteremben, egyik ragyogóbb ruhában, mint a másik. Közepén a fejedelem, mellette jobbról Teleki Mihály uram, balról egy üres szék. S amikor Szitáry Kristóf belépett a két fiával meg az öreg Pipitérrel, fölállt a fejedelem, s abba az üres székbe beültette Szitáry Kristófot. De még a nyakába is akasztott egy nagy aranyláncot.

- Kegyelmed sokat szenvedett irántunk való hűségének miatta s a mi tévedésünk miatt. Aki hibázik, ne restellje bevallani: mi bevalljuk, hogy hibáztunk, s íme, országunk tanácsosává teszünk.

Szitáry szólni akart, de a fejedelem csendet intett.

- Lépj elő, Szitáry Tamás! Hogy kívánságod ne támadjon még valaha a mi várainkat elszededgetni, íme, neked adományozzuk Sárvár várát. Légy te a kapitánya, s rongyos hadseregedet ruházd föl ebből a kétszáz aranyból, amit Piszliczár uram neked ajándékoz.

Most pedig Piszliczár uram akart szólni, de a fejedelem megelőzte:

- Tudjuk, mit akarsz mondani, jó ember. Azt akarod mondani, ugye, hogy hídalmási szép kastélyodat nekiajándékozod Szitáry Ádámnak, aki jobban szeret kertészkedni, mint hadakozni? Jól teszed, jó ember, csak várj még egy-két esztendő, míg nől egy kicsit a kis Iluci lányod.

Míg a fejedelem beszélt, Pipitérnek, úgy hullott a könnye, hogy az éjszakai záporosó se különben. Hát még mikor a fejedelem feléje fordult.

- Téged pedig, öreg szolga, uradhoz való nagy hűségedért udvarunkba fogadunk, és gondunk lesz holtig való ellátásodra.

- Nem érdemlem én azt, nagyságos fejedelem - borult térdre az öreg -, inkább azt a kegyelmet kérem, hogy eresszenek engem vissza az Isten szigetére. Ott leszek már én otthon csak, az én nádasomban, az én vadmadaraim közt.

- Legyen a te akaratod szerint - mosolygott a fejedelem. - S ha szívesen látod a vendéget, mához egy hétre az egész udvarommal meglátogatlak azon a híres szigeten. Majd meglátjuk, tudsz-e csíkot főzni hajdúkáposztával. Előbb azonban azt nézzük meg, milyen ebédet tud főzni az udvari szakács, mikor a fejedelemnek jókedve van.

.oOo.